

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERLYDSKE
ÅRBØGER

1ste HÅLBIND

1914

UDGIVNE AF

H.P. HANSSSEN-NØRREMØLLE, P. SKAU
OG N. ANDERSEN.

AABENRAA

I Kommission for Danmark, Sverrig og Norge
Gyldendalske Boghandel (Nordisk Forlag) København.

Økonomiske Organisationsformer

under særligt Henblik til Forholdene i de polske Landsdele
og Nordslesvig.

Af K r. Refslund Thomsen.

(Foredrag paa det social-politiske Kursus 1913.)

I.

Naar der i de senere Aar har været Tale om, hvorvidt vi i det lange Løb vilde være i Stand til at modstaa Regeringens Angreb paa Jorden, er der jævnligt bleven henvist til Udviklingen i Posen. Se hvor Polakkerne klarer sig, er der blevet sagt, i Stedet for at knuses under Angrebet, har Polakkerne i de sidste Aar oplevet en social og national Genfødelse, saa de nu staar bedre rustet end nogensinde, ja endog har kunnet tænke paa at gaa angrebsvis frem imod den brandenborgske og pommerske Grænse. Skulde vi ikke kunne gøre det lige saa godt? Skulde samme Aarsag ikke faa samme Virkning her?

Der kan være noget bestikkende ved denne Tankegang. Har Polakkerne, dette for de brede Lags Vedkommende saa lavtstaaende Folk, kunnet tage Kampen op imod Regeringen, skulde vi saa ikke ogsaa kunne det, vi der er saa stolte af vor Oplysning,

vor Kultur og Velstand. Der kan da ikke være Tvivl om, at vi paa alle disse Omraader har et meget væsentligt Forspring for Polakkerne, et Forspring, der som hidtil, ogsaa vil komme os tilgode i Fremtiden. Naar et Lands militære Styrke imidlertid skal gøres op, vil der foruden om dets Troppers Antal og Udrustning blive spurgt om, hvor godt de er *organiseret*, og hvor let de kan *mobiliseres*. Der kan ikke være Tvivl om, at vort Troppemateriale er bedre end det polske, men bliver Spørgsmaalet, om vor økonomiske Organisation, vort økonomiske Krigsberedskab i samme Grad er paa Højden, tror jeg ikke, at man med lige saa god Samvittighed vil kunne besvare det med et ubetinget ja. Det er i hvert Fald et Spørgsmaal, som det nu, da vi staar i Begreb med at blive inddraget under den polske Undtagelseslovgivning, og Kampen om Jorden for Alvor skal til at gaa løs, kan være værd at have Opmærksomheden henvendt paa, og det kan ikke være til Skade at se til, hvorledes man under tilsvarende Forhold har indrettet sig andetsteds.

II.

De polske Landsdele.

Polakkernes økonomiske Organisation er mere end noget andet Lands og nogen anden Befolknings bygget op efter ét bestemt Skema. Overalt træffes de samme juridiske Former: Interessentskabet med ubegrænset Garantipligt og Interessentskabet med begrænset Garantipligt, de samme økonomiske Former: Bank-

interessentskabet, Redningsbanken og Fællesindkøbs- og Salgsforeningen. Aktieselskabet anvender de kun i yderst faa Tilfælde, Selskabet med begrænset Hæftelse aldrig; de synes overhovedet ikke at kende denne hos os saa højt yndede Selskabsform.

At Interessentskabet er bleven Polakkernes Organisationsform *par excellence*, skyldes ikke en Tilfældighed. Oprettelsen af et Aktieselskab eller et Selskab med begrænset Hæftelse kræver altid Tilstedeværelsen af en vis kontant Kapital. For 40—50 Aar siden, da Grundlaget til Polakkernes økonomiske Organisation blev lagt, var det polske Folk imidlertid — bortset fra enkelte rige Magnater — saa fattigt, at det vilde have været umuligt at rejse tilstrækkelig Kapital til Oprettelse af blot et eneste Aktieselskab. Skulde de polske Smaahaandværkere, og det var særlig dem, det gjaldt at komme til Hjælp, reddes ud af Aagerkarlenes Klør, nyttede det ikke at give dem Anvisning paa at oprette Aktiebanker. De kunde kun hjælpes ved, at de sluttede sig sammen i Foreninger, byggede paa Princippet om fuldt personligt Ansvar. Kun paa den Maade var der Udsigt til, at de vilde kunne opnaa den Kredit, de enkeltvis aldrig vilde have kunnet gøre sig Haab om.

Til alt Held fandtes der den Gang — efter de ulykkelige Opstande i 1848 og 1863 — i det polske Folk Mænd, som indsaa, hvor nødvendigt det var, at der blev taget et organisatorisk Arbejde op paa dette Felt. Der blev oprettet et Haandværkerinteressentskab i Posen — den nuværende *Bank przemyslowcow* — snart fulgte andre Byer efter, og da de nye Foreta-

genger lykkedes over Forventning, blev Tanken i 1870-erne overført til Landbruget, hvor den ogsaa slog an. De spredtliggende Andelskasser blev i 1872 samlet i et Revisionsforbund, i 1886 — Aaret for den første

Haandværkerbanken i Posen.

Millionbevilling til Opkøb af polsk Jord — oprettedes en Centralaktiebank i Posen, og under Ledelse af fremragende dygtige Finansmænd er det polske Pengevæsen nu i Løbet af de sidste 25 Aar arbejdet op til

en Højde og Blomstring, som aftvinger selv den bitreste Modstander Respekt. Til Revisionsforbundet, som omfatter Provinserne Posen og Vestpreussen, hørte ved Udgangen af 1912

287 Interessentskaber
 med 141,401 Medlemmer
 » 27,2 Mill. Mk. indbetalt Andelskapital,
 » 15,5 Mill. Mark Reservefonds
 og 247,7 Mill. Mark Indskud.

Der kan ikke være Tvivl om, at Anvendelsen af Interessentskabet som økonomisk Organisationsform har været til overordentlig stor Fordel for Polakkerne. Interessentskabet har det Fortrin frem for baade Aktieselskabet og Selskabet med begrænset Hæftelse, at det er billigt at oprette, — det er saaledes ikke nødvendigt at tilkalde Notar — kan begynde smaat og uden Besvær og Omkostninger vokse sig stort, efterhaanden som Foretagendets Fordelagtighed gaar op for videre Kredse. Og det var just, hvad Polakkerne trængte til. Ligesom de aldrig vilde have kunnet faa Bevægelsen rejst, hvis de ikke havde haft Interessentskabsformen, vilde de senere aldrig kunne have faaet saa mange med og være trængt saa langt ud paa Egne, hvor den polske Befolkning kun udgør et Mindretal, hvis de ikke havde fastholdt denne Form. Professor *Ludwig Bernhard* anfører i sin Bog om »den polske Stat i Staten« flere karakteristiske Eksempler paa, hvordan Polakkerne bærer sig ad, naar de gør »økonomisk Propaganda«. For nogle Aar tilbage fandtes i den vestlige Del af Provinsen Posen ingen polske Andelsbanker. Den polske Befolkning, som kun ud-

gør mellem 40 og 70 % her, benyttede, for saa vidt det i det hele taget gjordes Behov, de tyske Pengeinstitutter; man talte Polsk, men brød sig iøvrigt ikke om den polske Bevægelse. I Begyndelsen af Halvfemserne lykkedes det at faa oprettet en Aflægger af de polske Bondeforeninger her, og samtidig begyndte man inde fra Centralen i Posen at arbejde for Oprettelsen af polske Pengeinstitutter. Der sendes Foredragsholdere derud, der stilles et større Banklaan i Udsigt til foreløbig Finansiering af Foretagendet, og langt om længe lykkes det at faa en halv Snes Mand overtalt. De maa halvvejs nødes dertil, men Andelen sættes til 20 Mark, hvoraf foreløbig kun de 2 skal indbetales, saa særlig store Ofre udkræves ikke. For at vise Befolkningen, at Banken nyder Tillid, bevæges en polsk Læge og Stedets polske Præst til at indsætte hver et større Beløb i Banken. Pengene laanes ud i Smaabeløb som Driftslaan til Haandværkere og Landmænd. Da kun Medlemmer kan faa Laan, udvides Medlemsantallet derved, og samtidig udfoldes en livlig Agitation for at faa Folk til at sætte deres Sparepenge i den polske Bank. Indskuddene vokser, flere knyttes til som Medlemmer, og i Løbet af nogle Aar raader Banken allerede over en anselig Kapital. En skønne Dag er den i Stand til, ved Centralbankens Hjælp, at udstyre en Fælles Indkøbs- og Salgsforening, en saakaldt *Rolnik*, med Driftskapital, snart efterfølges denne af en Redningsbank, en saakaldt *Bank Ziemski*, og uden at man ret ved af, hvordan det egentlig er gaaet til, er hele Egnen inddraget i den polske Bevægelse.

Et Interessentskab kan jo nu efter Interessentskabsloven af 1889 have enten ubegrænset eller mere eller mindre begrænset Garantipligt, og Garantipligtens Størrelse vil ifølge Sagens Natur i Reglen staa i omvendt Forhold til den indbetalte Kapitals. Er den indbetalte Kapital ubetydelig, vil man være nødsaget til at sætte Medlemmernes Garantipligt saa meget højere, for at Interessentskabet med Garantipligten som Kreditbasis kan skaffe sig Driftskapital ad anden Vej. Da de polske Interessentskaber alle er begyndt meget smaat, med faa Medlemmer og minimale Indbetalinger, vil det ikke undre, at den ubegrænsede Garantipligt til at begynde med var og fremdeles er den fremherskende Form. Efterhaanden som enkelte af deres Interessentskaber, som f. Eks. Haandværkerbanken i Posen, imidlertid blev større, efterhaanden som Fællesindkøbs- og Salgsvirksomheden, der oprindelig var knyttet til disse Foretagender, antog større Dimensioner, og fremfor alt efterhaanden som Kampen om Jorden nødte Polakkerne til at mobilisere deres Kapital, saa de kunde gribe ind med kort Varsel, ogsaa hvor der var forbundet Risiko dermed, traadte Ulemperne ved den ubegrænsede Garantipligt stærkere frem, og der har derfor i de senere Aar kunnet spores en Tendens i Retning af at erstatte den ubegrænsede med den begrænsede Garantipligt, for de store Bankers Vedkommende ved simpelthen at foretage en Statutforandring og iøvrigt ved at udskille de Virksomheder, som der er forbundet Risiko med, altsaa særlig Indkøbs- og Salgsvirksomheden og Jordpolitikken, og oprette særlige Interessent-

skaber med *begrænset* Garantipligt for hver af disse Virksomhedsgrene.

Der kan ikke være Tvivl om, at denne Reform har været overordentlig heldig. Den har begrænset Risikoen ved at være med i de store Bankforetagender, hvis Virksomhed det for den enkelte Andelshaver var umuligt at overskue, og den har styrket Tilliden til de smaa, som nu ikke mere er umiddelbart med i Kampen om Jorden. Men den har tillige ogsaa lettet Deltagelsen, særlig i Redningsbankerne, idet Risikoen ved disse udprægede Kampinstitutioner nu fra første Færd af kan overses: Man kan tabe sin Andel og eventuelt ogsaa det Beløb, man garanterer for, men værre kan det heller ikke gaa.

Polakkernes økonomiske Organisation frembyder altsaa følgende Tredeling:

- I. Bankinteressentskaber (enkelte med begrænset, de fleste med ubegrænset Garantipligt.)
- II. Redningsbanker (alle med begrænset Garantipligt.)
- III Fællesindkøbs- og Salgsforeninger (alle med begrænset Garantipligt.)

Det Ideal, der tilstræbes, er, saavidt muligt at faa oprettet tre saadanne Interessentskaber i hver Købstad og større Flække. Først søges oprettet Bankinteressentskaber, saakaldte *Spolki pozyczkowe*. Naar de er indarbejdet, udskilles Indkøbs- og Salgsvirksomheden, hvor der ingen polsk Købmandsstand findes, og der oprettes en Fællesindkøbs- og Salgsforening med begrænset Garantipligt, en saakaldt *Rolnik*. Er der endelig Trang dertil, oprettes en Redningsbank, en

saakaldt *Spolka ziemska*, hvis Opgave er at modvirke Ejendomsopkøb og -befæstelse.

Den første af disse tre Grupper, Bankinteressentskaberne, er selvfølgelig den talrigste. Ifølge Revisionsforbundets Beretning for 1912 fandtes ved Udgangen af dette Aar

	197 <i>Spolki pozyzckowe</i>		
	med 121,875 Medlemmer (deriblandt 124 ⁶ Storgrund- ejere, 61597 Gaard-, Landboels- og Hus- mænd, 2122 Forpagtere etc. og 34888 Haandværkere og Industridrivende)		
»	23,9	Mill. Mark	indbetalt Andelskapital
»	232,3	»	» Indskud
»	11,7	»	» Reserver.

De ligger spredt ud over Landet, tættest paa de gode Egne, mere spredt paa de daarlige, d. v. s., ind mod den brandenborgsk-pommerske Grænse og i store Dele af Vestpreussen. Grupperingen vil ses af hystaaende Kort. Der er først Centralen i Posen, angivet ved et stort tredobbelt Kors, større Banker i Byer som Ostrovo, Krotoschin, Schrim, Schroda, Gnesen, Inowroclaw (Hohensalza), og Löbau, mindre i Priment, Kosten, Mogilno, Kulm, Graudenz, og disse atter omgivet af flere eller færre allermindste Banker.

Disse Banker fungerer for det første som Kapitalopsamlere, og deres Sugeapparat virker saa fortrinligt, at Polakkerne ikke, som vi, behøver at klage over, at en stor Del af deres Penge er under tysk Forvaltning. Bankerne, som vel at mærke er Foreninger af Laantagere, er jo selv i højeste Grad interesseret i at drage Kapital til sig, og det har udelukket, at Konservatisme og Skematisme har faaet Indpas.

De Penge, Bankerne kommer i Besiddelse af, anvendes til at støtte polsk Handel, Haandværk og Landbrug; Handel og Haandværk ved at diskontere Veksler, Landbruget ved at besørge anden Prioritets-, Drifts- og Kontokurrentlaan, selvfølgelig mod fornøden Sikkerhed. De polske Banker har aldrig været fristet til at sætte sig hyggeligt tilrette paa en solid Beholdning af første Hypoteker. Det ligger for en ikke ringe Del i deres Karakter som Foreninger af Laantagere, at de fra første Færd er kommen ind paa at overlade den tyske Kapital, som ikke kan undværes, Førstepladsen i Grundbogen, medens de selv har forbeholdt sig den ulige vigtigere Anden- og Tredieplads, og hvad der ligger derudover. Og det har, foruden at udelukke Afhængighed af tyske Banker, tillige det Gode, at det giver en højere Forrentning og sikrer Banken en stadig tilbagevendende Strøm af kontante Penge i Form af Amortisationsrater og Tilbagebetalinger.

Ved Siden af disse Banker, men overalt i nøje Samvirken med dem, staar de saakaldte Redningsbanker, hvoraf der ved Udgangen af 1912 fandtes:

24 *Spolki ziemskie*

med 5432 Medlemmer (deriblandt 402 Storgrundejere, 2250 Gaard-, Landboels- og Husmænd, 514 Forpagtere osv., 825 Haandværkere og Industridrivende).

med	1,9	Mill.	Mk.	indbetalt	Andelskapital
»	2,5	»	»	Reserve	
»	14	»	»	Indskud	
»	5,8	»	»	Banklaan	
»	11	»	»	Diverse	
ialt	35	Mill.	Mk.		

Disse Banker er alle uden Undtagelse Interesseselskaber med begrænset Garantipligt, svarende til den større Risiko, der er forbundet med deres Virksomhed; men forøvrigt falder de i tre skarpt adskilte Grupper.

Der er først Adelsens Redningsbanker, *Spolka ziemiska* og *Zwiazek Ziemian* i Posen. Det er meget forsigtigt arbejdende Institutioner, hvoraf det første dog hurtigt satte sine Penge fast i Hypoteker og derfor kun har meget faa Midler til Disposition. Den anden Institution er en typisk polsk Indretning. Her kan en Enke, der ved Mandens Død sidder tilbage med en forgældet Ejendom, henvende sig og faa Raad og Bistand, eventuelt ved at *Zwiazek Ziemian* overtager Godsets Administration, indtil Sønnerne er voksne og kan overtage Ledelsen. Her kan en ung Adelsmand, der enten ikke har Forstand paa Landvæsen, eller — som det kan forekomme — har levet over Evne, henvende sig og faa Hjælp. *Zwiazek Ziemian* overtager Administrationen, sætter indtil videre Manden paa en fast aarlig Gage og giver først Godset fra sig, naar det er bragt paa Fode. I Bankens Bestyrelse og Tilsynsraad er repræsenteret de fineste polske Navne. Den raader over en fast Stab af Godsforvaltere, Inspektører og Dræningsmestre, som er i Virksomhed rundt omkring paa de forskellige Godser, som *Zwiazek Ziemian* har under Administration. »Men vi har sikkert vort største Arbejde bag os«, siger en af Direktørerne, »vore unge Adelsmænd kan ikke mere blive Officerer, Embedskarrieren er spærret for dem, studerer de, studerer de

Landbrug og bliver ellers hjemme og passer deres Godser.«

Den næste Type er de store polske Spekulationsbanker i Posen, *Bank Parcelacyjny* og *Spolka Rolnikow Parclacyjna*. Det er Banker, som har faaet deres Præg af Kampen om Jorden, Banker, som har været rede til at sætte meget paa Spil, hvor som helst der bød sig en Chance, hvis Forretninger hos de besindige tit har fremkaldt Hovedrysten, men som ikke desmindre hidtil har redet enhver Storm af og ved de Resultater, de kan opvise, godtgjort deres Eksistensberettigelse.

Bøjer man fra den nye store Hovedgade i Posen, som fra Banegaarden fører forbi det kongelige Slot, ind i Viktoriastrasse, der forbinder denne Gade med Byens Centrum, Wilhelmsplatz, lægger man ved Indgangen til det første Hus paa højre Haand Mærke til store Reklameskilte, hvorpaa det paa Polsk og Tysk meddeles Vejfarende, at her residerer *Bank Parcelacyjny*, som giver

3½ %	for	Indskud	med	daglig	Opsigelse
4 %	»	»	»	fjerdingaarlige	»
4½ %	»	»	»	halvaarlige	»
5 %	»	»	»	helaarlige	»

Banken startedes i sin Tid som et Interessentskab med begrænset Garantipligt. Den enkelte Andel lød paa 50 Mark med 200 Marks Garantipligt. Ved Hjælp af en storstilet Reklame lykkedes det at arbejde Indskudskontoen i Vejret. Banken arbejdede heldigt, gav i de første Aar regelmæssig 25 % i Dividende, gjorde f. Eks. i Begyndelsen af Aarhundredet et vældigt Kup

nede i Slesien, hvor den købte et tysk Gods for 2 Millioner Mark, og har i det hele taget for hvert Aar, der er gaaet, regelmæssig frataget Tyskerne flere 1000 Hektar Jord.

Tager man Bankens sidste Regnskab frem, ses det, at dens samlede Indskud i 1912 beløb sig til 4,2 Million Mark. Derimod vil man forgæves i den Oversigt, der skal demonstrere Bankens Vækst i de senere Aar, lede efter en Post, der angiver, hvor stor den faktisk indbetalte Andelskapital er. Der staar, at Banken har 1545 Medlemmer, at de tilsammen har 8691 Andele, at Reservefondet er paa 673,000 Mark og at den samlede Garantikapital er 2,2 Mill. Mk. Men at den faktisk indbetalte Andelskapital kun udgør saadan noget som 400,000 Mark, maa man, hvis man vil have det at vide, selv regne sig til. Den store Garantikapital, som der reklameres med, fremkommer ved, at man uden videre lægger den Garantisum paa 200 Mark, der følger med hver Andel paa 50 Mark, til det indbetalte Beløb.

Over for Indskud paa tilsammen $4\frac{1}{2}$ Million Mark staar altsaa faktisk kun en virkelig egen Kapital paa 400,000 Mark og 673,000 Mark Reserver, og Bankens Penge er vel at mærke ikke anbragt i Veksler og andre let realisable Papirer, men i faste Ejendomme og 3dje og 4de Hypoteker. Hypotekbeholdningen staar opført med godt 5 Millioner Mark. Til Held for Banken har Ejendomspriserne hidtil været stigende, saa den er bleven forskaonet for større Tab, og i de senere Aar har den ogsaa, baade hvad Spekulationer og Udbetaling af Dividende angaar, taget noget Reb i Sej-

lene. Den har saaledes i en Aarrække »kun« givet 10 % og i Stedet for lagt Vind paa at sikre sig for alle Eventualiteter ved Opsamling af et ikke ubetydeligt Reservefond.

Spolka Rolnikow har Ord for at være noget solidere. Den har en betydeligt større indbetalt Andelskapital, arbejder med færre Indskud og andre fremmede Penge og har ligeledes et stort Reservefond.

Den tredje Gruppe af Redningsbanker er de smaa Parcelleringsbanker, som er spredte ud over Landet, i Reglen i nøje Tilknytning til den stedlige *Kasa Pozyzekowe*. Ogsaa de er Selskaber med begrænset Garantipligt, men de er ulige mere solidt funderet end de store Banker i Posen.

Stødet til disse lokale Redningsbankers Oprettelse kom betegnende nok ikke fra de gode Egne, hvor man allerede i flere Aar har haft et tæt System af polske Banker, men fra de daarlige Egne ind mod den brandenborgsk-pommerske Grænse. Man havde her gjort den Erfaring, at den største Fare for Tab laa i mangelfuld Ordning af Gældsforholdene, og Provst *Moycikiewicz* i Priment, som det lige var lykkedes at faa oprettet en lille Bank, kaldte derfor Omegnens Landmænd sammen og foreslog, at de skulde oprette en Redningsbank som Interessentskab med *begrænset* Garantipligt. Risikoen var ikke stor, forklarede han dem. Andelen maatte selvfølgelig sættes noget højere end i Banker, der havde den ubegrænsede Garantipligt som Basis, f. Eks. til 300 Mark; Garantipligten, som fulgte med hver Andel, foreslog han at sætte til 600 Mark. Banken blev oprettet; for at skaffe den

Driftskapital, maatte Stedets polske Bank springe i Bugten med et større Laan. Den virkede heldigt; efter et Aars Forløb kunde Provst Moycikiewicz paa Delegeretmødet i Posen aflægge en saa glimrende Beretning om Kassens Virksomhed, at man fra Centralledelsens Side, hvor man før — under Indtrykket af de store polske Parcelleringsbankers Virksomhed — havde set skævt til Provstens Foretagende, pludselig opgav Modstanden og fra nu af tvertimod tilskyndede til Oprettelsen af lignende Redningsbanker andre Steder.

Disse Bankers Opgave er — som allerede nævnt — at sikre den polske Bondejord mod Opkøb og Ejendomsbefæstelse. Dette opnaas i første Linje ved, at de hjælper Folk med at faa deres Gældsforhold ordnet paa bedste Maade. De er behjælpelige med at faa et Kreditforeningslaan som første Hypotek, gør Udvej til et Andenprioritetslaan til 5 % i den lokale polske Bank og overtager eventuelt selv et tredje Laan mod Vekselforpligtelse til 6 %, der selvfølgelig maa afdrages kraftigt. Kan Forholdene ikke ordnes paa anden Maade, sælges eventuelt nogle Parceller fra til omboende Bønder og Husmænd, hvoraf Navnet Parcelleringsbank. Disse Banker har udfoldet en overordentlig velsignelsesrig Virksomhed og er blevne de preussiske Myndigheders Skræk.

En Ting har de dog tilfælles med de store Parcelleringsbanker i Posen: ogsaa de har i stor Udstrækning søgt at skaffe sig Driftskapital ved Modtagelse af Indskud. Naar de faar 6 % for deres Penge, kan de selvfølgelig give en højere Indlaansrente end Ban-

kerne, der faar 5 %, og da der altid er Folk, der vil risikere lidt for at faa 1 % mere, har Bankerne haft forholdsvis let Spil. Hvor stor en Rolle Indskudene spiller i disse Parcelleringsbanker, fremgaar af følgende Oversigt, som er taget af Revisionsberetningen for 1912. De smaa Redningsbanker havde ved Udgangen af 1912:

633,000	Mark	Andelskapital
943,000	»	Reserver
3,908,000	»	Indskud
4,923,000	»	Banklaan
3,621,000	»	Diverse
<hr/>		
14,028,000	Mark	ialt.

Ogsaa her er der altsaa et iøjnefaldende Misforhold mellem Bankernes egne Midler og de betydelige Indskud og fremmede Penge, der arbejdes med. Men der har i de senere Aar gjort sig Bestræbelser gældende i Retning af at faa dette Forhold ændret. Centralledelsen vil ikke mere finde sig i, at Redningsbankerne fratager de egentlige Sparekasser Indskudene; en Redningsbank, der udfolder en livlig Agitation for at faa Indskud, er ikke velset i Posen, dens Kredit beskæres, mens Centralbanken og forøvrigt ogsaa de stedlige Banker stiller sig imødekommende over for de Redningsbanker, der makker ret, med *Banklaan* og andre Penge. Indskudskontoen har som Følge deraf i de senere Aar ikke udvist nævneværdig Stigning, medens særlig Banklaanskontoen har været stærkt stigende. Billedligt udtrykt kan man sige, at denne Post repræsenterer den Troppestyrke, hvormed Reserven til enhver Tid understøtter første Slaglinies Operationer.

Den tredie Gruppe af polske Interessentskaber, *Fallesindkøbs- og Salgsforeningerne*, de saakaldte *Rolniki*, vil jeg lige blot nævne. Der fandtes i 1912

	56 <i>Rolniki</i>	
med	8,126	Medlemmer
»	806,000	Mark indbetalt Andelskapital
»	889,800	» Reserver
»	1,353,000	» Indskud
»	4,401,000	» Banklaan
»	4,334,000	» Diverse
<hr/>		
ialt	11,783,800	Mark.

Ogsaa disse Foretagender arbejder altsaa med Indskud, men her gælder det samme, hvad jeg nævnte for Redningsbankernes Vedkommende: Kontoen holder ikke Skridt med de øvrige Kontoer, mens Bankkontoen stiger.

Alle de polske Interessentskaber i Provinserne Posen og Vestpreussen er — som nævnt — samlet i et Revisionsforbund, *związku spolek zarobkowych*, med en Centralaktiebank, *Bank związku spolek zarobkowych*, i Spidsen. Forbundet og Banken residerer i en flot udstyret egen Bankbygning ved Wilhelmsstrasse i Posen. I Forbygningen har Banken Lokaler, i Bagbygningen, der vender ud til en lille Have, residerer Forbundets Patron, nu Provst *Adamski*, med sin Sekretær og Stab af Medhjælpere. Her ud fra ledes Tilsynet med de enkelte Kasser, her samles Delegerede for Andelsbanker, for Redningsbanker, for Fælles-Indkøbs- og Salgsforeninger til Møder for at drøfte fælles Anliggender og i Særdeleshed modtage Patronens Instrukser, og ve den Kasse, der ikke har sit Regnskabs-

væsen i mønstergyldig Orden og følger Patronens Anvisninger!

Træder man ind i Forbundets Mødesal, lægger man straks Mærke til et legemsstort Maleri i Salens Baggrund; det forestiller en polsk Prælat, og man er

Provst Wawrzyniak.

ikke længe i Tvivl om, hvem det skal være, det er Forbundets mangeaarige Patron, nylig afdøde Provst *Wawrzyniak*. Det ligger udenfor Rammerne for dette

Foredrag at give en Karakteristik af denne Mand, der som ingen anden har Æren af det polske Pengevæsens nuværende Blomstring. Af Naturel hidsig, hørte han til den indenfor den gejstlige Stand ikke sjældne Type, der med et fromt Væsen forener Kløgt, en klar Forstand og taktisk Evne, alt Egenskaber, som i høj Grad kom det fremadstræbende polske Pengevæsen til Gode, særlig i Forholdet til de tyske Myndigheder.

Den tyske Regering saa nemlig med alt andet end velvillige Øjne paa det nye, der var ved at fremstaa i de polske Landsdele, og søgte selvfølgelig at lægge det alle mulige Hindringer i Vejen.

Interessentskabsloven siger, at Interessentskaber kun maa oprettes til Fremme af Medlemmernes økonomiske Interesser. De maa i Særdeleshed ikke befatte sig med Politik. Gør de det alligevel, kan de opløses, ligesom Amtsretten paa Forhaand kan afvise Indførelsen af Interessentskaber, hvis Formaal ikke svarer til Lovens Forskrifter. Det har — især i tidligere Tid — ikke skortet paa Forsøg fra Myndighedernes Side paa at komme de polske Interessentskaber til Livs ved Hjælp af denne Bestemmelse. Men Wawrzyniak var paa sin Post. De polske Interessentskaber var ikke Sammenslutninger, hvor man kom sammen for at drøfte Politik, men befattede sig kun med økonomiske Anliggender. Ogsaa Tyskere kunde, hvis de vilde, blive Medlemmer. De polske Interessentskaber var »paritetiske«. Og det lykkedes ham at forfægte dette Standpunkt med en Kraft og Behændighed, saa der nu er skabt en Retspraksis, som uden Tvivl fremtidig byder et sikkert Værn imod Overgreb paa dette Punkt.

Knap var disse Angreb imidlertid afslaaet, før Skyerne trak sammen paa et andet Punkt. Da Interessentskabsloven fra 1860erne blev revideret i Slutningen af 1880erne, blev der optaget en Bestemmelse i den om, at ethvert Interessentskab mindst hvert andet Aar skulde revideres af en af Amtsretten beskikket Revisor, hvis det da ikke sluttede sig til et Revisionsforbund, som af Handelsministeren havde faaet Ret til at beskikke egne Revisorer. Vilde det polske Forbund faa Revisionsret, eller vilde det ikke faa den? Det polske Bankvæsen var den Gang endnu i sin første Udvikling; Regnskabsføringen var ikke overalt i den bedste Orden, man havde for en stor Del maattet lægge Ledelsen i Hænderne paa uskoledede Kræfter. Uden Tvivl vilde det have voldt de allerstørste Bryderier og hæmmet Bevægelsen overordentlig, hvis de enkelte Kasser var bleven undergivet Amtsrettens Revision, og det vilde have svækket Sammenholdet mellem Kasserne, for saa vidt den fælles Revision, Forbundets væsentligste Opgave, vilde være bortfalden. Men ogsaa denne Fare vidste Wawrzyniak at afværge. Der blæste just i de Aar — i den Capraviske Periode i Begyndelsen af 1890erne — en blidere Vind fra Berlin, og denne Lejlighed lod Wawrzyniak ikke gaa ubenyttet hen. Mod Forpligtelse til ogsaa at optage Tyskere som Medlemmer skaffede han sit Forbund Revisionsret og afværgede dermed ogsaa denne Fare.

Senere fortrød Regeringen selvfølgelig, hvad den havde gjort, og søgte at finde paa Paaskud til at tage Bevillingen tilbage. Men Wawrzyniak var paa sin Post, han gennemførte et skarpt Tilsyn med Kasserne,

peatalte enhver Forsømmelse og indskærpede stadig paany, hvor vigtigt det var for hele Sammenslutningen, at alt var, som det skulde være, saa Regeringen ikke fandt en Knage at hænge Hatten paa. Og den stadige Fare for, at Revisionsretten skulde blive tilbagetaget, blev saaledes i Virkeligheden en Spore til at udvikle Regnskabsvæsenet til største Fuldkommenhed, saa naar den preussiske Regering ikke senere, da Forholdene skærpedes yderligere, fandt det søgte Paaskud, skyldes det sikkert den Omstændighed, at den har indset, at nu vilde Revisionsrettens Fratagelse være et Slag i Luften. De polske Banker, som efterhaanden er oprettet i Slesien og Østpreussen, og som ikke fik Lov til at komme med i Revisionsforbundet, hvis Grænse blev fastsat til Posen og Vestpreussen, har vist, at det nu ogsaa gaar, og gaar udmærket uden egen Revision.

Da Altyskerne ikke fik deres Lyst styret paa dette Punkt, søgte de at komme de polske Banker til Livs ad andre Veje. De polske Banker og deres Forbund stod oprindelig — ligesom de tyske »Genossenschaften« — i Forbindelse med »Preussische Centralgenossenschaftskasse« i Berlin. Naar de polske Banker havde for mange Penge, hvad til visse Tider af Aaret kunde forekomme, sendte de dem til Berlin, mens de omvendt i pengeknappe Tider nød en vis Kredit der. Omkring Midten af Halvfemserne fik Altyskerne fat herpaa og rejste et voldsomt Ramaskrig i den tyske Presse over, at en af den preussiske Stat understøttet Bank som »Preussische Centralgenossenschaftskasse« stod i Forbindelse med og til Tider hjalp de polske

Banker med en betydelig Kredit. Det kom til en Interpellation i Landdagen, og Forholdet mellem de polske Banker og »Pr. C. G. K.« kølnedes, idet denne ret umotiveret indskrænkede Kreditten. Men før Forholdet helt blev brudt i Begyndelsen af indeværende

Kampen mellem den hvide polske og sorte preussiske Ørn om Raadhuset i Posen.

(Titelblad til de beslægtede „sorte Lister“.)

Aarhundrede, havde Polakkerne set sig om efter en anden Bankforbindelse og fundet en saadan i en af de

mest ansete og største tyske Banker i Berlin, hvor de efterhaanden er bleven en skattet Kunde.

Fra en ussel, knap nok paaagtet Begyndelse har Polakkernes økonomiske Organisation saaledes i Løbet af den sidste Menneskealder trods idelige Overgreb udviklet sig til et vidt forgrenet System, der i Kraft af sin Afsluttethed allerede er en ikke uanselig Magt paa det internationale Pengemarked.

Men ikke blot udadtil er Polakkernes Stilling stærk, ogsaa indadtil har de deres Pengevæsen indrettet saadan, at det svarer til de særlige Forhold, de lever under. Den nationale Kamp, efterhaanden udartet til en økonomisk Kamp, har sat sit Præg paa Polakkernes økonomiske Organisation, paa den ene Side ved en stærk Koncentration af Kræfterne paa de mest udsatte Steder, paa Anden- og Tredje-Prioritets vigtige Post, paa den anden Side ved en anselig Styrke ud i første Skudlinie, som med kraftig Støtte fra Reserven kan gribe ind i Kampen, hvor som helst det gælder at forsvare en truet Position eller vove et Fremstød.

Det er ikke mindst denne den polske Kapitals store Mobilisering og store Slagfærdighed, der forklarer de udmærkede Resultater, Polakkerne kan opvise i Kampen om Jorden.

III.

Nordslesvig.

Vender man Blikket fra de polske Landsdele til Nordslesvig, vil det straks falde i Øjnene, hvor upaaagtet og uanset en Rolle Interessentskabet spiller hos os som økonomisk Organisationsform. Vore industrielle og kommercielle Fælles-Føretagender i By og paa Land er Aktieselskaber eller Selskaber med begrænset Hæftelse. Interessentskabet har man i Virkeligheden aldrig ret villet kendes ved; det var uden Tvivl den herskende Opfattelse, der kom til Udtryk, da en nordslesvigsk Landmand fornylig under en Debat derom udtalte, at, hvad der smagte af Interessentskab, havde en ubehagelig tysk Bismag; i hvert Fald var den ubegrænsede Garantipligt noget, den nordslesvigske Landmand ikke indlod sig paa.

Nu maa det paa Forhaand indrømmes, at som det er et Tegn paa Svaghed, at Polakkernes økonomiske Organisation helt og holdent er bygget op paa Interessentskabet, er det uden Tvivl et Bevis paa økonomisk Styrke, at vi har kunnet grundlægge anselige Aktiebanks i alle nordslesvigske Købstæder, at vi har kunnet starte talrige industrielle Føretagender som Aktieselskaber og Selskaber med begrænset Hæftelse, og at vi i saa stor en Udstrækning, som Tilfældet er, har kunnet sikre Ejendomsretten til Forsamlingshuse og andre nationale Ejendomme ved at iklæde dem Form af Selskaber med begrænset Hæftelse. Men for

saa vidt man helt har villet frakende Interessentskabet Eksistensberettigelse hos os, mener jeg, at man har været inde paa et galt Spor, og at Følgerne heraf allerede gør sig følelig bemærket i forskellige Retninger.

Da Sparekasserne efter den borgerlige Lovbogs Ikrafttræden blev omdannet til Selskaber med begrænset Hæftelse, blev det foreslaaet, at Mejerierne skulde følge deres Eksempel. Det skete ikke. De den Gang bestaaende Mejerier fik ved at antage et af Landbrugskamret udarbejdet Normalstatut Ret som juridisk Person og blev dermed om ikke af Navn saa dog af Gavn Interessentskaber med ubegrænset Garantipligt. Og hvad de efter 1900 oprettede Mejerier angaar, er heller ikke et eneste af dem blevet et Selskab med begrænset Hæftelse. De har alle, for saa vidt de overhovedet har ordnede Retsforhold, akcepteret Interessentskabsformen*). Mejeriet er da ogsaa et udmærket Eksempel paa, hvor Interessentskabet er paa sin Plads. Mejeriet, det typiske danske Andelsmejeri, oprettes ikke, for at enkelte eller flere »Driftsherrer« kan skumme Fløden, men for at samtlige Mælkeleverandører kan faa Gavn af Foretagendet, og det forudsætter, hvad kun Interessentskabet byder,

- 1) at der ikke kræves nogen stor kontant Indbetaling for at blive Medlem,

*) Dette gælder saaledes Mejerierne i Agerskov, Borrup, Blans, Ellum, Gram, Hjerndrup, Jægerup, Jels, Medelby, Nybøl, Rødding, Sønder-Vilstrup, Stenderup og Tiset. Alle disse Mejerier hører ind under „Verband der schleswig-holsteinischen landw. Genossenschaft“ i Kiel, altsaa samme Revisionsforbund, som de nordslesvigske Sognesparekasser sorterer under (se Side 43).

og 2) at Kredsen af Medlemmer uden Besvær og større Omkostninger kan udvides og indskrænkes, efterhaanden som Medlemmerne gaar til og fra.

Men de samme Fordele, hvortil særlig efter den nye tyske Stempelovs Ikrafttræden*) kommer Interessentskabets overordentlige Begunstigelse med Hensyn til Oprettelsesomkostninger og Afgifter til det Offentlige, medfører, at Interessentskabet kan anvendes paa mangfoldige andre Omraader, f. Eks. hvor det gælder at oprette en Brugsforening, et Forsamlingshus, et Sogneelectricitetsværk, et Vandværk, et Mosekultiveringsforetagende, et Kvægavlsselskab, et Damptærskværk, en Udstykningsforening, en Forening til Køb og Salg af Ejendomme, en Laanekasse for Haandværkere, Handlende eller Landmænd, kort sagt overalt, hvor det gælder at samle mange Kræfter, smaa og

*) Efter Rigsstempeloven af 3. Juli 1913 skal der ved Oprettelsen af et Aktieselskab svares en Rigsstempelskat paa $4\frac{1}{2}$ % af Aktiekapitalen, ved Oprettelsen af et Selskab med begrænset Hæftelse en Rigsstempelskat paa 3 % (saafremt Selskabet „enten efter Selskabskontraktens Indhold eller ogsaa kun faktisk befatter sig med Erhvervelse eller Udnyttelse af Grundstykker“ 5 %) af Andelskapitalen, ved Oprettelsen af et Interessentskab derimod kun $\frac{1}{10}$ % af Andelskapitalen (saafremt Interessentskabet indskrænker Forretningsdriften til sine egne Medlemmer endog kun 5 Mark). Ogsaa ved nye Indbetalinger paa resp. Udvidelse af bestaaende Selskabers Andelskapitaler erlægges en tilsvarende Afgift.

Hvad specielt Selskabet med begrænset Hæftelse angaar, vil der, naar Stamkapitalen fuldt indbetales, være at erlægge forlods i Rigsstempelskat 3 % af 20,000 Mark = 600 Mark resp. 5 % af 20,000 Mk. = 1,000 Mk.!

store, til Løsning af særlige fælles økonomiske Opgaver*).

Et af disse Omraader er der i Øjeblikket særlig Anledning til at fremhæve, nemlig hvor det drejer sig om Oprettelsen af Spare- og Laanekasser. Der er i de sidste Aar gentagende blevet anket over, at vor Kreditororganisation ikke var paa Højde med Tidens Krav, at Sparekasserne ikke tilfredsstillede Landbrugsgets Kreditbehov, og at særlig mange Haandværkere var ilde faren. Til at begynde med var man nærmest tilbøjelig til at afvise disse Klager som uberettiget. Der indvendtes, at der ofte stilledes urimelige Krav til vore Pengeinstitutter, at en fuldkommen Udligning af Kapitaltilbud og -Efterspørgsel var umulig at opnaa, og at der som Følge deraf altid vilde være Utilfredse. Imidlertid lod Spørgsmaalet sig ikke sætte af Dagsordenen, og efterhaanden som det uddybedes ved Indlæg fra forskellige Sider, blev det klart, at vort Pengevæsens Organisation langt fra er fejlfri, tværtimod viste Erfaringen og Statistikken,

*) Foruden de i Fodnoten Side 25 anførte Mejerier og Søgnesparekasserne, hvorom senere, er der i Nordslesvig 15 Fællesindkøbsinteressentskaber (Avnbøl, Bajstrup, Bov, Broager, Felsted, Hagenbjerg, Harreslev, Løgumkloster, Medelby, Mels, Rødding, Sottrup, Stenderup, Sønder-Vilstrup og Tinglev), 1 Damptærskværksinteressentskab (Sandbjerg), 5 Vandværksinteressentskaber (Brandsbøl, Hagenbjerg, Harreslev, Hundslev og Oksbøl), 3 Elektricitetsinteressentskaber (Røde Kro, Varnæs og Bovrup), 2 Hesteavlinteressentskaber (Hellevad og Tinglev), 2 Tyreholdsinteressentskaber (Hydevad og Klovtoft) og 2 Hedekultiveringsinteressentskaber (Assit og Løgumkloster), som sorterer under „Verband der schleswig-holsteinischen landw. Genossenschaften“ i Kiel.

*at Sparsommeligheden, særlig blandt Smaa-
kaarsfolk og Unge, lader meget tilbage at ønske;*

*at de danske Pengeinstitutter er ude af Stand
til at opsamle den forhaandenværende danske Ka-
pital;*

*at de danske Pengeinstitutter er ude af Stand
til at tilfredsstille den danske Befolknings Kredit-
behov;*

*og at talrige danske Landmænd, Haandværkere
og Handlende som Følge deraf er anrvist paa ty-
ske Pengeinstitutter.*

Over for disse i økonomisk og national Henseende lige skæbnesvangre Forhold nyttede det lidet, at et Udvalg af Sparekassemænd i 1911 afgav den beroligende Erklæring, at vor Kreditororganisation i det store og hele var fyldestgørende. Det erkendtes almindeligt, at der maatte gøres noget, at vore Pengeinstitutter maatte have deres »Sugeapparater« forbedret og i det hele taget lægge sig efter en mere tidssvarende Forretningsførelse. Det retslige Grundlag for vor Kreditororganisation som saadan gik man ud fra som noget givet, der ikke lod sig ændre, og man nøjedes med at fremsætte de nævnte Forslag til Forbedring paa den bestaaende Ordnings Grund.

Spørges der imidlertid, om disse Reformforslag har Udsigt til at blive gennemført og om der kan ventes en gennemgribende Forandring til det bedre deraf, er Udsigterne næppe lyse. Reformplanerne vil nemlig hurtigt finde deres Grænse, for Bankernes Vedkommende i det privatøkonomiske Synspunkt, hvad der kan betale sig *for dem*, for Sparekassernes Vedkommende tillige i den Konservatisme, der præger disse

Institutioner. Naar der for en Bank byder sig Lejlighed til at frugtbargøre disponible Pengemidler i gode Veksler paa Stedet, vil den selvfølgelig foretrække denne Anbringelsesmaade fremfor at yde en Smaa-haandværker eller Landbolsmand, som maaske bor langt fra Bankens Kontor, og hvis hele Forretningsførelse den som Følge deraf ikke kan kontrollere, Kredit. Og for Sparekassernes Vedkommende vil tilsvarende Synspunkter gøre sig gældende. De er ikke oprettet af og for Laantagerne og kan derfor ikke ventes at ville reagere, fordi der blandt disse opstaar Trang til nye Laanformer.

Der er derfor Mulighed for, at betydelige i og for sig berettigede Laantagerinteresser kommer tilkort, og denne Mulighed er saa meget større, jo mere faastrengtet Kreditorganisationen er. I Kongeriget har man hjulpet sig ud herover ved en større Forgrening og Specialisering af Kreditvæsenet: for de Næringsdrivendes Vedkommende ved Oprettelse af særlige Detailhandler- og Haandværkerbanker, for Landmændenes Vedkommende ved Oprettelse af særlige Anden-Hypotekforeninger og Forskudsforeninger ved Siden af Kreditforeninger og Sparekasser. I Tyskland førte Erfaringer af lignende Art til Oprettelse af saakaldte Forskudsforeninger eller Folkebanker, efter deres Grundlægger ogsaa kaldet de *Schulze-Delitzsch'ske*, hvis Opgave er at skaffe Haandværkere og Handlende Laan paa fordelagtige Vilkaar. Tanken overførtes senere til Landbruget. Efter en af Borgmester *Raiffeisen* udkastet Plan sluttede Landmændene sig sognevis sammen og oprettede egne Laanekasser med væsentlig

samme Formaal. Oprindelig var disse Kreditkasser uden Undtagelse Interessentskaber med ubegrænset Garantipligt. Efterhaanden som Virksomheden antog større Dimensioner, gjorde der sig dog Bestræbelser gældende i Retning af at faa indført begrænset Garantipligt, og Lovgivningsmagten imødekom disse Bestræbelser i Slutningen af 80-erne ved at tillade Oprettelsen af Interessentskaber med ubegrænset Garantipligt, med ubegrænset Tilskudspligt og med begrænset Garantipligt. Det er almindelig anerkendt, at disse Kreditkasser, som er organiseret i store Forbund, har udfoldet en velsignelsesrig Virksomhed til Gavn for de paagældende Kredse. Den 1. Januar 1911 taltes i det tyske Rige ialt 17,461 Kreditinteressentskaber med 2,562,967 Medlemmer, hvoriblandt 2184 Kasser omfattende 607,558 Medlemmer med begrænset Garantipligt.

I Begyndelsen af Halvfemserne var der Planer fremme om at gaa frem med Oprettelse af lignende Laanekasser for Landmænd og Haandværkere hos os. Tanken blev drøftet i Pressen og i Landboforeningerne og vilde sandsynligvis ogsaa være blevet realiseret, hvis der ikke just i de samme Aar var indtruffet forskellige Begivenheder*), som havde til Følge, at de Mænd, der havde slaaet til Lyd for Sagen, fandt det tilraadeligst foreløbig at stille den i Bero. Forholdenes Magt var dog saa stærk, at den Opgave, som vi lod ligge, blev taget op af andre, af vore nationale Modstandere, med det Resultat, at der i Øjeblikket foruden enkelte Bankinteressentskaber i Købstæder og Flæk-

*) Sving i Lysabild Sparekasse, Haderslev og Omegns Sparekasse og Sønderborg Bank.

ker findes 44 »Spar- und Darlehnskassen« for Landmænd i det egentlige Nordslesvig regnet efter en Linje fra Flensborg til Tønder: 13 i Haderslev Amt, 10 i Aabenraa Amt, 14 i Sønderborg Amt, 7 i den nordlige Del af Flensborg og Tønder Amter.

I almindelig Sprogbrug kaldes disse Laanekasser i Regelen »Raiffeisenkasser«, og der kan til Forsvar for denne Benævnelse henvises til, at de i det store og hele er oprettet efter Raiffeisenske Grundsætninger. Paa to Undtagelser nær (Nustrup og Østerløgum) er de Interessentskaber med ubegrænset Garantipligt; deres Arbejdsomraade strækker sig ikke ud over den paagældende Landsbys eller det paagældende Sogns Grænser; de fordeler ikke Dividender, men svarer Andelshaverne en Rentegodtgørelse af samme Højde som Indskudsrenten etc. Raiffeisenkasser ikke blot af Gavn, men ogsaa af Navn er dog kun de to, Laanekasserne i Asserballeskov og Tandslet, der begge tilhører et »Verband ländlicher Genossenschaften Raiffeisen-scher Organisation«. De øvrige Laanekasser sorterer under »Verband der schleswig-holsteinischen land-wirtschaftlichen Genossenschaften« i Kiel.

Naar man henviser til disse Kasser, faar man fra Sparekassefolk i Reglen det Svar, at de ingen Eksistensberettigelse har i Nordslesvig og kun frister en kummerlig Tilværelse. Bankdirektør Hübbe bekender sig i sin Afhandling om »det nordslesvigske Pengevæsen« i »Sønderjydske Aarbøger« for 1910 til samme Anskuelse. Han skriver:

»Disse Laaneforeninger eller Kreditkasser, hvoraf den ældste er oprettet for ca. 20 Aar siden,

har til Dato ikke opnaaet stor Betydning her i Nordslesvig og vil, eftersom Forholdene ligger her med rigelig og let Adgang til Pengeinstitutter, ej heller næppe i Fremtiden finde stor Tilslutning fra Befolkningens Side, tilmed da disse Kasser paa nogle enkelte Undtagelser nær ifølge deres juridiske Karakter og System betinger Medlemmernes solidariske Hæftelse.«

Til dette for de nordslesvigske Laanekasser lidet gunstige Resultat kommer Forfatteren ved en statistisk Undersøgelse af, hvor store Summer de paa det paagældende Tidspunkt raadede over i Sammenligning med de øvrige nordslesvigske Pengeinstitutter, og hvor stærk en Stigning deres Indskud har været underkastet. Herefter indestod i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder Amter som Indskud

i Sparekasserne	90,8 Mill. Mk.
i Bankerne	21,4 » »
i Spar- og Darlehnskasserne	3,2 » »

Af ialt 115,4 Mill. Mk. Indskud raadede »Spar- og Darlehnskasserne« altsaa kun over 3,2 Mill. Mk., d. v. s. ikke engang 3 %, saa selv om Stigningsprocenten fra 1907—1908 var 12, mens de øvrige Sparekassers Indskud fra 1905—1909 kun tiltog med 20 %, vil man forstaa, at Forfatteren ikke har følt Trang til at gaa nærmere ind paa deres Udvikling og Fremtidsmuligheder, men nærmest kun »tager dem med for Fuldkomnehedens Skyld.«

Imidlertid har det sin Interesse at følge »Spar- og Darlehnskasserne« baade længere tilbage og fremad i Tiden. En Bevægelse, der er i sin Vorden, er man snarere udsat for at bedømme forkert, naar man

hæfter Opmærksomheden ved, hvor stærk den er i Øjeblikket, end naar man følger den gennem et længere Tidsrum. Gør man dette for »Spar- og Darlehnskassernes« Vedkommende i det egentlige Nordslesvig, viser det sig, at deres Indskud fra 1905 til 1909, altsaa i samme Tidsrum, da Sparekassernes Indskud voksede med 20 %, er *tiltaget med 110 %*, fra ca. 1,4 Mill. Mark i 1905 til 2,9 Mill. Mark i 1909, og Stigningen er siden da fortsat med tiltagende Styrke, hvilket fremgaar af nedenstaaende Tabel I, som giver Oplysninger om Indskudene i samtlige nu bestaaende 44 »Spar- og Darlehnskasser« fra 1905 til 1911.

Tabel I.

**De nordslesvigske „Spar- og Darlehnskasser“s Indskud
i Aarene fra 1905 til 1911.**

I. Haderslev Amt.

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Hejsager	5.170	4.375	4.693	10.237	7.873	14.437	15.655
Hvidding	6.316	5.947	4.873	603	307	—	—
Jels	39.147	67.746	80.636	111.474	93.121	102.377	112.855
Jægerup	--	—	—	3.593	9.184	25.249	33.949
Nustrup	247.452	290.468	315.864	341.977	417.669	508.689	605.375
Rejsby	--	—	—	—	—	435	521
Rødding	11.429	14.356	16.222	17.254	19.642	19.533	29.915
Sillerup	—	216	3.745	11.600	12.748	11.814	9.739
Skrydstrup	--	--	—	—	—	4.402	14.173
Sommersted	26.582	32.920	36.626	38.421	27.579	58.476	29.100
Sønderballe	--	16.212	18.546	10.972	8.823	7.599	6.311
Vedsted	24.778	27.125	40.045	42.764	33.649	38.029	38.274
Vodder	6.392	5.697	6.602	—	5.809	5.187	5.030
	367.266	465.062	532.852	588.895	636.404	796.227	900.897

II. Aabenraa Amt.

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Bolderslev	48.458	65.307	75.416	93.685	107.035	122.979	142.918
Hellevad	82.103	82.511	92.736	96.853	97.264	127.709	159.586
Holebøl	64.953	58.910	78.699	71.402	87.379	127.871	138.397
Jordkær	143.387	157.384	164.433	159.993	168.189	202.658	279.799
Kliplev	6.986	12.458	16.687	17.276	15.926	30.035	50.486
Østerløgum	—	—	100.015	81.912	90.725	101.628	111.988
Kværs	36.118	45.482	57.992	68.893	70.588	71.842	72.265
Rødekro	42.215	51.637	43.986	40.262	38.393	44.853	—
Stubbæk	3.537	21.332	32.946	44.252	41.369	39.571	56.187
Uge	15.200	13.556	35.540	47.617	57.187	—	90.522
	442.957	509.577	698.450	722.145	774.055	869.146	1.102.148

III. Sønderborg Amt.

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Asserballeskov	—	—	—	—	17.493	32.680	21.720
Broballe	—	984	5.962	7.516	15.068	25.125	27.988
Dybbøl	771	1.101	3.655	4.442	6.432	7.394	19.260
Guderup	32.414	48.065	54.886	83.309	115.751	135.732	278.647
Holm	4.257	7.241	8.808	13.690	17.589	16.897	36.625
Ketting	11.317	17.495	32.651	23.877	25.499	27.713	35.606
Lunden	36.520	91.676	118.715	154.016	189.063	239.047	287.168
Notmark	22.141	30.889	17.289	22.210	36.448	47.629	50.181
Nybøl	—	—	2.026	2.117	2.870	12.706	22.649
Sottrup	36.318	66.858	77.146	88.707	102.244	149.763	145.575
Skelle	9.470	17.545	24.793	21.118	41.186	60.158	79.468
Svenstrup	—	—	7.024	11.595	16.223	30.152	29.672
Tandslet	154.145	172.403	192.352	193.148	199.682	213.733	202.258
Ullerup	9.384	6.132	18.689	26.012	40.717	59.778	74.520
	317.237	460.389	563.996	651.757	826.265	1.058.507	1.311.337

IV. Tønder Amt.

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Abild	6.419	6.001	12.402	23.262	33.041	41.300	37.174
Bylderup-Bov	—	34.979	32.010	15.315	10.200	—	—
Ellum	25.997	27.360	24.520	26.342	32.297	32.342	34.782
Juvre	10.006	25.877	40.910	61.819	54.334	77.846	91.365
Ravsted	17.268	29.504	38.236	53.091	75.870	115.473	171.283
Tinglev	135.900	173.829	236.088	264.328	329.213	411.979	580.632
	195.590	297.550	384.166	444.157	534.955	678.940	915.236

V. Flensborg Amt.

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Hanved	110.738	115.344	114.520	115.747	133.431	140.467	149.675
Harreslev	16.965	14.109	13.311	21.457	26.161	26.271	21.838
	127.703	129.453	127.831	137.204	159.592	166.738	171.513

Det egentlige Nordslesvig.

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Haderslev Amt	367.266	465.062	532.852	588.895	636.404	796.227	900.897
Aabenraa Amt	442.957	509.577	698.450	722.145	774.055	869.146	1.102.148
Sønderborg Amt	317.237	460.389	563.996	651.757	826.265	1.058.507	1.311.337
Flensborg Amt	127.703	129.453	127.831	137.204	159.592	166.738	171.513
Tønder Amt	195.590	297.550	384.166	444.157	534.955	678.940	915.236
	1.450.753	1.862.031	2.307.295	2.544.158	2.931.271	3.569.558	4.401.131

Men ikke blot relativt set, ogsaa absolut set, gør »Spar- og Darlehnskasserne« sig allerede bemærket som en ikke uvæsentlig Konkurrent med Hensyn til Befolkningens Sparepenge. De danske Sparekasser i Nordslesvig forøgede fra 1905—1909 deres Indskud med 3,540,117 Mark, »Spar- og Darlehnskasserne« deres med 1,481,518 Mark. Med andre Ord: for hver 3½ Mark, der gik til de danske Sparekasser, gik der ca. 1½ til »Spar- og Darlehnskasserne«. Ialt har disse siden 1905 forøget deres Indskud med

411278	Mark	fra	1905—06
445262	»	»	1906—07
236863	»	»	1907—08
387113	»	»	1908—09
638286	»	»	1909—10
831573	»	»	1910—11

Desværre kan Sammenligningen med de danske Sparekasser ikke fortsættes ud over 1909.

Selvfølgelig er der nogen Forskel, efter som der i Forvejen er Sparekasser paa Egnen eller ej, og efter som disse er mere eller mindre ude om sig. Men at Tilstedeværelsen af en dansk Sparekasse ikke ubetinget er en Hindring for disse Laanekassers Trivsel, kan der leveres et slaaende Bevis paa fra Als Nørreherred, hvor der indenfor Nordborg Sparekasses Interessensfære i de sidste Aar er fremstaaet ikke færre end fem Spare- og Laanekasser, en i *Broballe*, en i *Guderup*, en i *Holm*, i *Lunden* og *Svenstrup*. Disse fem Kasser har i Løbet af den førnævnte 4-aarige Periode forøget deres Indskud med 280,503 Mark over for en Tilvækst for Nordborg Sparekasses Vedkommende paa 620,000 Mk. I de to følgende Aar var Tilvæksten:

i de 4 Laanekasser		i Nordborg Sparekasse
1909—10	93359 Mark	185,163,00 Mark
1910—11	213147 »	201,726,00 »

Her havde de smaa Laanekasser altsaa i 1910—11 overfløjet den danske Sparekasse.

Et tydeligt Udtryk for, hvor stor en Tilslutning »Spar- und Darlehnskasserne« i Virkeligheden kan glæde sig ved i Nordslesvig, haves forøvrigt i deres Medlemsantal, som ses af Spalte 3 paa Tabel II. Her skal fremhæves de største. Naar Laanekassen

i Tinglev	ved Udgangen af 1911	havde 257 Medlemmer
i Nustrup	»	»
i Guderup	»	»
i Jordkær	»	»
i Sottrup	»	»
i Ravsted	»	»

i Lunden	ved Udgangen af 1911	havde	106	Medlemmer
i Østerløgum	„	„	102	„
i Bolderslev	„	„	89	„
i Rødekro	„	„	82	„
i Svenstrup	„	„	80	„
i Ullerup	„	„	80	„

udgør det en saa stor Procentdel af de paagældende Sognes selvstændige Landbrugere, at der i hvert Fald i flere af dem ikke er mange, som ikke er Medlemmer af den stedlige Laanekasse.

Hvad »Spar- und Darlehnskassernes« Udlaansvirksomhed, som ifølge Loven er begrænset til Medlemmer, angaar, omfatter den

1. *Kontokurantforretninger,*
2. *Udlaan mod Gældsbevis og*
3. *Udlaan mod Pant i fast Ejendom,*

dog at der fra Sammenslutningen i Kiel af Hensyn til Kassernes Likviditet tilraades stor Forsigtighed ved Anvendelsen af den sidste Kreditform. Med Hensyn til Kassernes Virksomhed henvises forøvrigt til Tabel II, som giver detaillerede Oplysninger om Forretningernes Omfang i hver af de 44 Laanekasser. Det ses af Oversigten, at der i 1911 til Medlemmer i løbende Regning er udbetalt 10,5 Mill. Mk., i Laan paa bestemt Tid 2,6 Mill. Mark. Der tilbagebetales i løbende Regning 9,7 Mill. Mk., af Laan paa bestemt Tid 2,5 Mill. Mk. Ved Aarets Slutning udestod hos Medlemmer i løbende Regning 4,7 Mill. Mk., i Laan paa bestemt Tid 1,9 Mill. Mk.

Hvad forklarer nu disse Kassers forholdsvist hurtige Udvikling trods de »toneangivende« Kredses Mistillid? For at høre praktiske Folks Mening derom har

jeg henvendt mig til nogle Mænd, hvis Ord jeg mente, kunde have Vægt i denne Forbindelse: To Gaardmænd, Formænd i to af vore Landboforeninger, og en Bankdirektør.

Den ene skriver:

„Den Gang Kassen i L. blev oprettet, var vi en Del danske Landmænd, som gik med, for at det ikke skulde blive en udpræget tysk Sammenslutning, men tillige, fordi vi mente, at det kunde være en god Ting at benytte Overvisning og Checks, da man saa ikke behøvede at have ret mange Penge liggende, Forretninger, som man ikke kunde faa udført ved Sparekassen i N., der heller ikke den Gang havde indført Kontokurant. Vi mente ogsaa, at det kunde være en hensigtsmæssig Maade at undgaa Vekselkrediten hos Købmændene paa.“

Det andet Svar lød:

„Jeg er bleven Medlem af den stedlige „Spar- und Darlehnskasse“, fordi det er saa bekvemt at faa sine Pengesager ordnet der, og fordi den er billigere end Bankerne. Men den største Fordel er dog, synes jeg, at man kan overvise Penge derfra. Jeg overviser hvert Halvaar Renter til den sjæll. Bondestands Sparekasse i København, ligeledes Renter til en Sparekasse i Hannover.

Naar Formand og Kasserer er stedkendte og solide Mænd, kan jeg ikke se nogen Fare i den ubegrænsede Garantipligt, da hver Kasse jo kun garanterer for sig selv.“

Bankdirektøren skriver bl. a.:

„Bestræbelserne for at centralisere Befolkningens Kapital i danske Pengeinstitutter har ført til, at man fra dansk Side ogsaa erklærer de saakaldte Raiffeisen-Kasser Krigen. Her maa der dog efter min Mening i Befolkningens Interesse gøres Forbehold. Hvis det var saaledes, at disse Kasser samlede Folks Penge for at sende dem bort fra Egnen til Anbringelse andetsteds, var der god Grund til at gøre Front mod

dem. Men saaledes ligger Forholdet ikke. Efter mit Skøn tager R.-K. ikke ret store Summer af de egentlige Sparepenge, derimod vel nok en Del Penge, der sættes ind paa løbende Konto. De indkomne Penge anvendes imidlertid som Uldaan i Kassens Omegn, forsaavidt der er Brug for dem. Udlaansbetingelserne er moderate, og saa vidt jeg ved, har R.-K. let ved at komme af med de Penge, som de faar ind, og flere til. Da Medlemmerne hæfter solidarisk med hele deres Formue for den enkelte Kasses Forpligtelser, kan Kasserne hos „Landes-Genossenschafts-Kasse“ i Kiel faa en til deres Størrelse svarende Kredit paa billige Vilkaar. R.-K. kan altsaa paa en Maade sammenlignes med smaa Kanaler, der fører ned til det store tyske Pengemarked, og de Penge, der flyder herop gennem disse Kanaler, som R.-K. raader over, er, saa vidt jeg kan skønne, anbragt mod gode Sikringshypoteker i 2. Prioritet, altsaa netop en Anbringelse, der maa kaldes tidssvarende og nyttegørende. Hvis Ledelsen af disse Kasser er betroet til Mænd, som er i Besiddelse af Medlemmernes Tillid, indses det ikke, at de er nogen Fejl i vor Kreditorganisation“.

I alle tre Besvarelser betones altsaa, at Laanekasserne har imødekommet en Laanetrang, som de paa-gældende vanskeligt vilde have kunnet faa tilfredsstillet ad anden Vej, og gælder dette velsituerede Gaardmænd, i hvor langt højere Grad kan man saa ikke skønne, at det har været Tilfældet med mindrebemidlede baade Gaardmænd, Landboldsmænd, Husmænd og Haandværkere, hvilke sidste i stor Udstrækning har fundet Optagelse i de nordslesvigske Laanekasser. For en Gaardmand, der sidder godt ved det og maaske har Penge paa Rente, kan det være en Behagelighed at staa i Forbindelse med nærmeste Købstads danske Bank. Han vil altid være sikker paa at blive behandlet med udsøgt Elskværdighed i Banken, og ogsaa Stedets Sparekasse vil, hvis den ikke lider af alt for stor

Pengemangel, sætte Pris paa at tælle ham blandt sine Kunder. Anderledes Landbolsmanden eller Smaa-haandværkeren. Banken kan ikke føre Kontrol med, at den første ikke forringer sin Ejendoms Værdi og maaske en skønne Dag sælger Besætningen fra og forsvinder med, hvad han kan redde paa den Maade. Og heller ikke Haandværkerens Forretningsførelse og Sikkerhed er den i Stand til at bedømme tilstrækkelig skarpt. Det er da ogsaa en gammel Erfaring, at Banker og Sparekasser lider de fleste Tab hos Købmænd og Haandværkere, der ikke bor i umiddelbar Nærhed af Hovedkontoret, og hvis hele Færd og Forretningsførelse de som Følge deraf ikke saa at sige daglig kan holde Øje med.

I denne Henseende er den lokale Laanekasse heldigere stillet. Den kan uden Fare strække sig langt videre særlig over for mindrebemidlede. Inden for Sognet kender man hinanden. Man ved, om en Mand passer sine Sager, kan gribe ind i Tide, kan, svarende til Laanets Karakter, kræve Afbetaling, kan i det hele taget tilpasse sig efter de i hvert enkelt Tilfælde givne Forhold og behandle ethvert Tilfælde individuelt uden at være bundet til noget bestemt Skema.

Man hører hyppigt den Indvending imod de smaa Laanekasser, at de er dyrere end Sparekasserne, og det er rigtigt, for saa vidt dermed menes, at de som Regel tager en højere Udlaansrente. Imidlertid er dermed ikke sagt, at det er en Fejl. De Udlaan, Laanekasserne befatter sig med, amortisable Andenprioritetslaan, Driftsloan og Kassekredit, er det i sin Orden at tage en højere Rente af end af faste Førstepriori-

tetslaan. Den højere Rente føles da heller ikke af de paagældende Laantagere som trykkende, efter som de, hvis Laanekassen ikke havde været, og de skulde have henvendt sig i Bankerne, vilde være kommet til at betale endnu mere. Der er Næringsdrivende, Storaktionærer i og Tillidsmænd for danske Banker, som selv i stor Udstrækning benytter de smaa Laanekasser til Besørgelse af deres løbende Forretninger, fordi de ofte er billigere end Bankerne.

Den højere Udlaansrente er saa langt fra en Fejl ved Laanekasserne, at den tvertimod giver dem en stærkere Position i Kampen om Sparepengene ved at muliggøre en højere og bedre Forrentning af Indskud. Det er et Punkt, som ikke maa overses, naar man vil søge Forklaringen til, at Laanekasserne faar saa mange Indskud. Der kan være en betydelig Modstand at overvinde, før Folk bekvemmer sig til at betro deres Penge til nye Pengeinstitutter, men i det lange Løb finder Strømmen altid hen, hvor der — under iøvrigt lige Forhold — bydes mest. Det mærkes ikke pludseligt, giver sig ikke tilkende i stærke Ryk, men vil som Regel alligevel træde tydeligt frem, naar man overskuer Indskudskontoens Bevægelse i en længere Aarrække. Den høje Forrentning af Indskud er dog ikke den eneste Forklaring til, at Laanekasserne har kunnet tage en saa stor Del af de sidste Aars Sparepenge. Andre Forhold har virket i samme Retning, f. Eks. den Omstændighed, at det er saa bekvemt at komme af med Penge der; man behøver ikke at rejse udenbys, men kan i sine daglige Klæder gaa hen og aflevere Pengene, hvis Kassen da ikke selv lader dem

afhente. Laanekasserne er nemlig som Foreninger af Laantagere selv i høj Grad interesseret i at skrabe Penge til sig. De begynder med Børnene (Pennings-sparekasser), sætter Præmier paa Sparsommelighed hos Tyendet, udlaaner Sparebøsser og udfolder i det hele taget en meget energisk Indskudsagitation.

De nordslesvigske »Spar- und Darlehnskasser« udfylder saaledes, baade hvad Udlaans- og Indlaansvirksomheden angaar, et Hul i vor Kreditororganisation, og der kan ikke være Tvivl om, at de har anvist den Vej, der maa slaaes ind paa, hvis de ovenfor omtalte Mangler ved vor Kreditororganisation skal afhjælpes. Skal vi da tage den i 90-erne drøftede, men af forskellige Grunde atter opgivne Plan om Oprettelse af et Net af Laanekasser for baade Landmænd og Haandværkere op igen? Det vilde uden Tvivl have været heldigt, om vi havde kunnet, men de forhaandenværende »Spar- und Darlehnskasser« har allerede faaet saa stor Indpas, at det mange Steder sikkert vilde støde paa store Vanskeligheder at gaa frem med Oprettelse af særlige Laanekasser ved Siden af disse.

Bankdirektør Hübbe er i Overensstemmelse med den almindelige Opfattelse, naar han i sin Afhandling i »Sønderjydske Aarbøger« indregistrerer de nordslesvigske »Spar- und Darlehnskasser« under Rubrikken: Pengeinstitutter under *tysk* Forvaltning. Til Forsvar for denne Opfattelse kan anføres flere Grunde. Da det ikke var os, men vore nationale Modstandere, der tog Initiativet til deres Oprettelse, blev det tyske Element selvfølgelig til at begynde med stærkt overvejende, baade blandt Medlemmerne og hvad Besættelsen af Be-

styrelses- og Regnskabsførerposterne angaar. Dertil kom Forbindelsen med »Verband der schleswig-holsteinischen landwirtschaftlichen Genossenschaften« i Kiel, en Institution, som der gennemgaaende, selv i Kredse, der staar de hjemlige Laanekasser nær, hersker meget uklare Forestillinger om. Forbundet er imidlertid ifølge sin hele Karakter kun et *Revisionsforbund*, som besørger de i Loven foreskrevne Revisioner for de enkelte Kasser, saa disse ikke behøver at underkaste sig Amtsrettens Revision. Desuden lader det afholde Kursus'er for Regnskabsførere, er behjælpeligt ved Oprettelsen af nye Interessentskaber, forsyner de enkelte Kasser med allehaande vejledende Litteratur, Formularer etc. Rigtignok maa en Laanekasse, hvis den vil optages i Revisionsforbundet, forpligte sig til at følge den af Revisionsforbundets Bestyrelse udarbejdede Forretningsorden, men den paagældende Laanekasses »Selvstændighed, indre Indretning og Forvaltning indskrænkes paa ingen Maade« derved, og det staar i hvert Fald til enhver Tid*) Kassen frit at træde ud af Sammenslutningen.

I Tilknytning til Revisionsforbundet er oprettet en »Landes-Genossenschafts-Kasse«, Interessentskab med begrænset Garantipligt i Kiel, som de enkelte Laanekasser kan blive Medlemmer af mod at overtage en eller flere Andele paa 500 Mark; med hver Andel følger en Garantipligt paa 4000 Mark. Hensigten med denne Fælleskasse er at hidføre en muligst fuldkom-

*) Ifølge § 5 i Forbundets Vedtægter kan frivillig Udtrædelse finde Sted ved skriftlig Opsigelse mindst et Aar før Forretningsaarets Slutning.

men Udligning af Kapitaltilbud og -Efterspørgsel mellem Kasserne indbyrdes saavel som mellem disse og det store Pengemarked. Det er derfor forbudt de enkelte Kasser at træde i Forretningsforbindelse med andre Pengeinstitutter. Har de disponible Penge liggende, som der ikke er Anvendelse for til Medlemmerne, maa de, hvis de skal frugtbargøres, kun indsættes i Fælleskassen, og omvendt kan de, hvis de selv trænger til Penge, faa Laan dér. Den Kredit, den enkelte Kasse nyder, retter sig for det første efter det Antal Forretningsandele, den har overtaget — for hver Andel paa 500 Mark kan der laanes 4000 Mark — for det andet »efter Medlemmernes samlede Formuesomstændigheder«*).

Hvis Forholdet nu var det, at der som Følge af denne Forretningsforbindelse gik Penge ud af Landet,

*) Disse „samlede Formuesomstændigheder“ udfindes ifølge Forretningsordenen paa følgende Maade:

§ 16.

Interessentskaber med ubegrænset Garantipligt maa paa Landsinteressentskabskassens Forlangende anmode Skatteligningskommissionens Formand om at sende Landsinteressentskabskassen en summarisk Opgørelse med Hensyn til Medlemmernes samlede Formues- og Indkomstskattebeløb. Naar Landsinteressentskabskassen kræver det, skal der ogsaa indsendes en Fortegnelse over Størrelsen og Nettoudbyttet af Medlemmernes Ejendomme.

Paa Grundlag af disse Oplysninger træffer Landsinteressentskabskassen Afgørelsen med Hensyn til Højden af den Kredit, der maa gives.

§ 17.

Interessentskaber med begrænset Hæftelse maa godtgøre Værdien af deres Garantipligt enten ved, at Myndighederne udsteder Attester for, at hvert enkelt Medlems Formue svarer til det tidobbelte Beløb af den af ham overtagne Garantipligt, eller paa anden Maade.

kunde man fra et specielt nordslesvigsk Synspunkt fremsætte den Indvending, at det i Betragtning af den herskende Pengemangel var bedre, at Pengene blev her. Imidlertid hører det til Sjældenhederne, at Laanekasserne har større Summer staaende i Kiel. Forholdet er snarere det omvendte, at de gennem Fællesskassen trækker Penge sydfra ind i Landet, tilmed ret billige Penge. Forbindelsen med »Landes-Genossenschafts-Kasse« er altsaa baade fra den enkelte Kasses og fra et alment Synspunkt set fordelagtig; i hvert Fald kan den — ligesom Forbindelsen med Revisionsforbundet — til enhver Tid løses med et Aars Varsel.

Som den eneste Anstødssten bliver altsaa tilbage, at »Spar- und Darlehnskasserne«s Ledelse for en stor Del er i Hænderne paa vore nationale Modstandere, og at disse ikke kan siges fri for af og til at have benyttet sig heraf i nationalpolitisk Henseende*). Men det er et

*) Det er saaledes oplyst, at „Höfebank“ i Kiel, der skal gennemføre Ejendomsbefæstelsen i Nordslesvig, ikke blot støttes af „Landes-Genossenschafts-Kasse“ med en Andel paa 50.000 Mark, men ogsaa har sine Garn ude efter de nordslesvigske „Spar- und Darlehnskasser“, af hvilke indtil April 1914 fem (deriblandt Laanekasserne i Kliplev, Rødding og Kelstrup) har erklæret sig villige til at overtage Kavtionen for Befæstelseslaan fra „Höfebank“.

Betegnende for, hvorledes der gaas frem, er Tildragelserne ved Bilskov Laane- og Sparekasses Erobring for „Höfebank“. Bilskov ligger udenfor det egentlige Nordslesvig, men hører dog med til de Amtsdistrikter i Flensborg Amt, der falder ind under Ejendomsbefæstelsesloven. Da Kassens Medlemmer er overvejende tysksindede, er „Höfebank“ antagelig gaaet ud fra, at den vilde have forholdsvis let Spil. Den sendte en af sine betroede Mænd, en Dr. Die d r i c h, til Bilskov for i et Foredrag for Kassens Medlemmer at gøre Rede for, hvilken Lykke det var for Egnen, at den hørte med til det Omraade, der kunde nyde godt af Ejendomsbefæstelsens Velsignelser, og et Par Uger

Forhold, som let kan ændres. Den øverste Myndighed i disse Kasser ligger i Generalforsamlingens Haand. Generalforsamlingen vælger baade Bestyrelsen, Tilsynsraadet og Regnskabsføreren, den raader altsaa for, at disse Poster beklædes af Mænd, som har Medlemmernes Tillid og som byder tilstrækkelig Garanti for, at Kassens Midler ikke misbruges i uvedkommende Øjemed.

Saa meget om de bestaaende Laanekasser. Tilbage bliver Spørgsmaalet, hvad der skal gøres paa Egne, hvor der ikke allerede findes Laanekasser. Der kan man, hvis der er Trang dertil, søge oprettet nye, enten som Interessentskaber med begrænset eller ubegrænset Garantipligt og med eller uden Tilknytning til

senere, den 27. Marts, forelaa der paa en Generalforsamling Forslag om, at Kassen skulde overtage Garantien for de Penge, „Höfebank“ satte i Ejendomme indenfor dens Omraade. Der blev protesteret herimod og krævet, at hvis en saadan Beslutning fattedes, maatte den først træde i Kraft efter Nytaar, saa de Medlemmer, der ikke vilde have dermed at gøre, kunde træde ud i Førvejen. Men der blev ikke taget Hensyn hertil, og Forslaget vedtoges til Slut med 19 Stemmer mod 12.

Skønt „Höfebank“ sikkert vil sætte alt ind paa at vinde de nordslesvigske „Spar- und Darlehnskasser“ for sig, er der dog, bortset fra enkelte overvejende tyske Kasser, kun ringe Udsigt til, at dette vil lykkes. I denne Henseende kan henvises til en Drøftelse paa Generalforsamlingen fra Spare- og Laanekassen i Lunden paa Als, hvor det efter at baade Bestyrelsen og Tilsynsraadet havde udtalt deres Beklagelse af, at „Landes-Genossenschafts-Kasse“ var Medopretter af „Höfebank“, blev vedtaget, at hvis der skete Henvendelse til Kassen om at støtte eller paa anden Maade træde i Forbindelse med „Höfebank“, skulde Bestyrelsen afslaa dette.

Spare- og Laanekassen i Lunden har dermed givet et folgeværdigt Eksempel.

Forbundet i Kiel. Er man absolut imod Forbindelsen med Kiel, vil de Funktioner, Fælleskassen udøver, let kunne overtages af et større hjemligt Pengeinstitut, og Revisorerne kan man roligt overlade til Amtsretterne at beskikke. Ogsaa de særlige Laanekasser for Haandværkere, hvis saadanne skulde blive oprettet, kunde tænkes oprettet med og uden Tilknytning til et større Revisionsforbund og en større Fælleskasse.

Den Drøftelse, der er ført om det nordslesvigske Pengevæsen i de sidste Aar, skulde gerne have til Følge, at der blev gjort et alvorligt Forsøg paa at faa de fremtraadte Mangler afhjulpet. Til de Forslag, der allerede er fremsat i den Henseende, skal herved føjes *Interessentskabet som økonomisk Organisationsform for lokale Laanekasser*. Lokale Laanekasser vil være et udmærket Middel til

1. at fremme Sparsommeligheden,
2. at lede den Strøm af Sparepenge, som nu glider ind i Kredssparekasse- og tyske Bankfilialer, ind i hjemlige Pengeinstitutter og derved
3. at modvirke danske Folks Afhængighed af tyske Pengeinstitutter.

Oprettelsen af en Laanekasse resp. af et hvilket som helst Interessentskab i Henhold til Loven af 1889 er, svarende til Lovens sociale Tendens, gjort saa billig og lidet omstændelig som muligt. Det er nok, at 7 Personer kommer sammen, bliver enige om at oprette et Interessentskab, vedtager Statutter, forsyner disse med deres Underskrifter og anmelder Interessentskabet til den stedlige Amtsret. Der behøver ikke at tilkaldes Notar, Stempelafgiften er en Ubetydelighed, Oprettelsesomkostningerne altsaa aldeles uvæsentlige.

Vedtægterne skal, foruden de sædvanlige Bestemmelser om Firma (Navnet kan være dansk, dog skal Tilføjelsen »eingetragene Genossenschaft mit beschränkter Haftpflicht« etc. være tysk), Sæde, Formaal, Formen for Generalforsamlingens Indkaldelse og Bekendtgørelser, indeholde Bestemmelser om, hvorvidt det skal være et Interessentskab med begrænset Garantipligt, ubegrænset Garantipligt eller ubegrænset Tilskudspligt, Forretningsandelens Størrelse, Indbetalingen derpaa (Indbetalingsterminen for 10 % skal være fastsat) samt Garantisummens Højde.

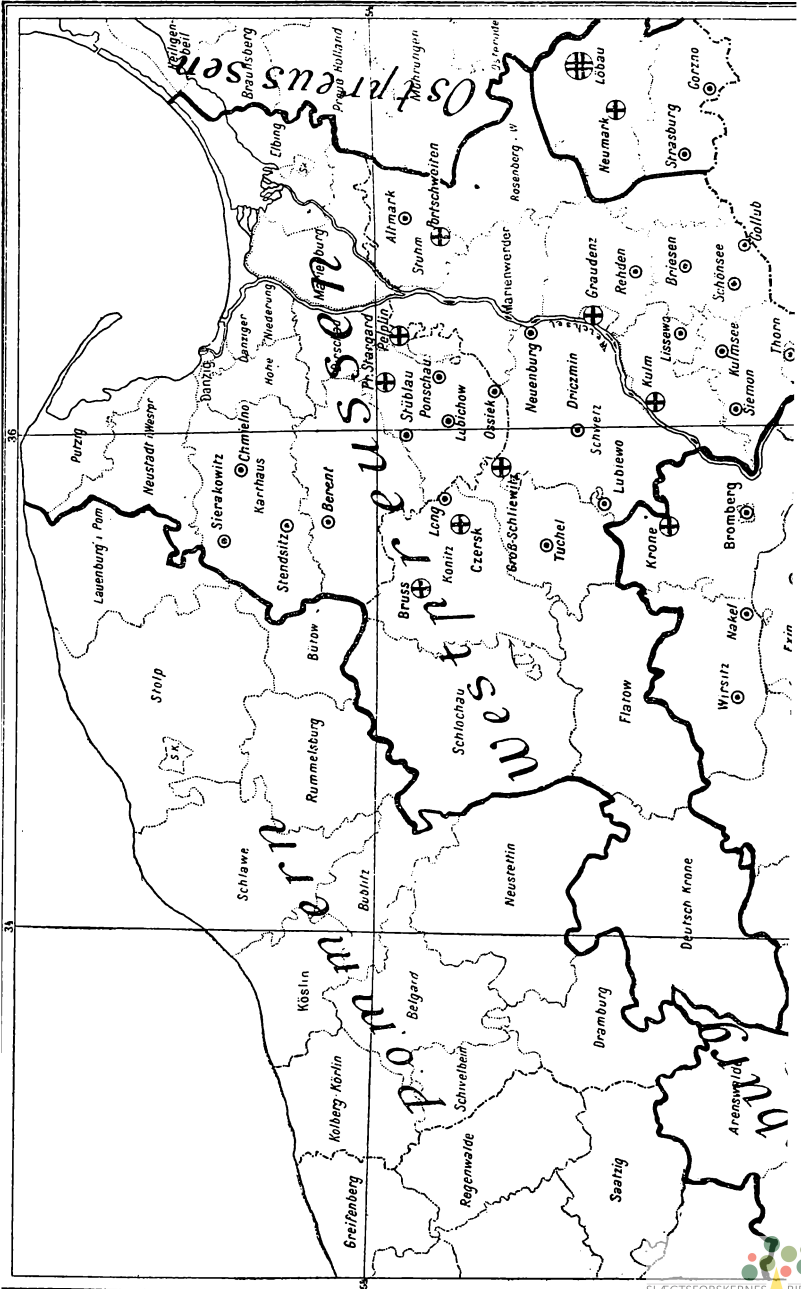
Men det er ogsaa saa omtrent alt, hvad der behøver at staa i Vedtægterne, og naar Amtsretten har indført det ny Interessentskab i Interessentskabsregisteret, kan dette begynde sin Virksomhed. Der vilde f. Eks. ikke være noget i Vejen for, at der oprettedes et Interessentskab af 7 Mand, som overtager hver en Andel paa 10 Mark, hvorpaa der i Løbet af 10 Maaneder indbetales 1 Mark i maanedlige Rater paa 10 Pg., og forpligter sig til at garantere for hver yderligere 10 Mark. Der vilde ikke kunne nægtes et saadant Interessentskab Ret som juridisk Person, og det vilde derfor frit kunne engagere sig i alle Forretninger.

Der kan paapeges mangfoldige Opgaver i Nord-slesvig, som den danske Befolkning i stor Udstrækning overlader til dens nationale Modstandere at tage op, fordi den har staaet uforstaaende over for det Hjælpe-middel, som den tyske Lovgivning byder i Interessentskabet, den retslige Form for et Andelsforetagende.

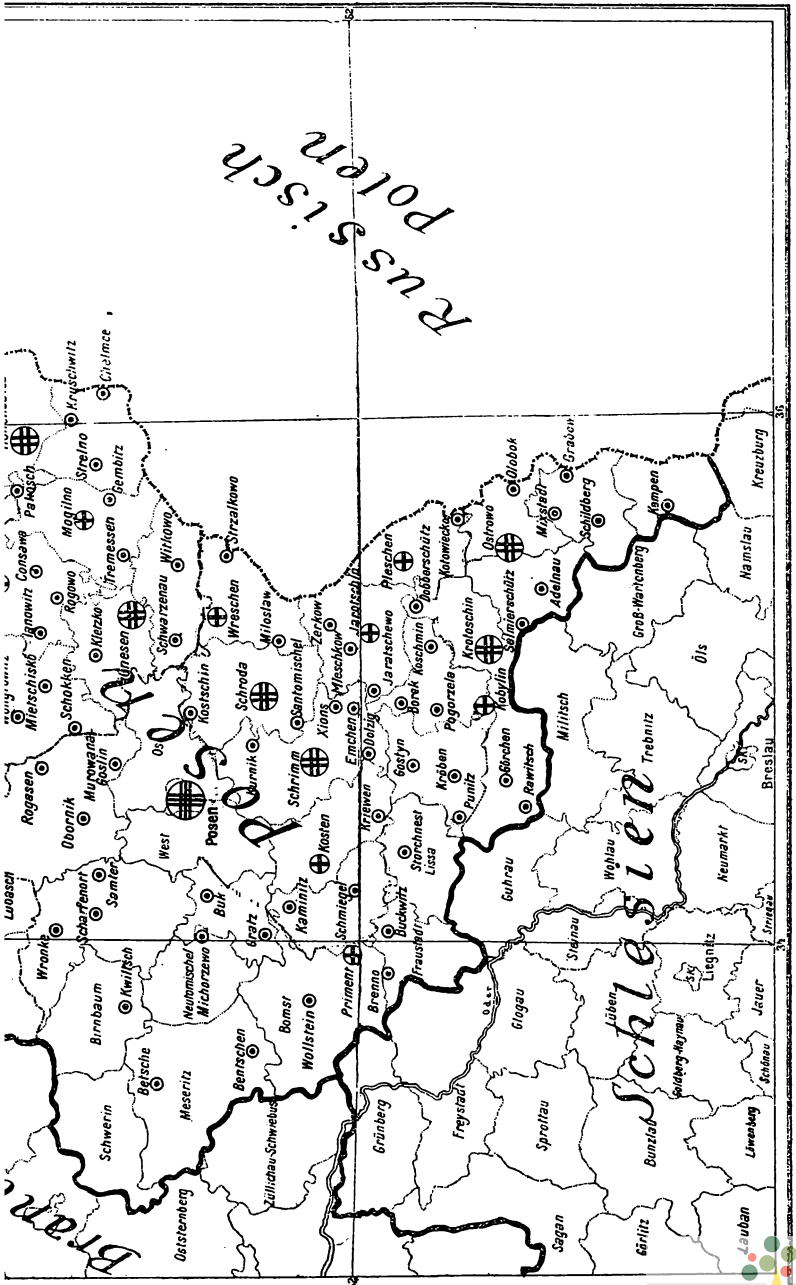
Det polske

(Efter et Billede i Professor Ludvig)

af Banker.

rd's Bog „Den polske Stat i Staten“.)

„Nybyggerforeningen for det vestlige Nordslesvig“.

Af M. Refslund Poulsen.

I Aaret 1891 stiftedes »Ansiedlungsverein für das westliche Nordschleswig« med Amtsforstander Petersen, Rødding, som Formand. Til at begynde med var man fra dansk Side ikke tilbøjelig til at tage den videre alvorlig (se bl. a. H. P. Hanssens »Om vor Bondestands Købeevne og Salgstrang« i Sønderjydske Aarbøger for 1891). Efter at Thiermann i 1893 var bleven Amtsforstander i Rødding og Nybyggerforeningens Sekretær, blev man opmærksom paa, at Foreningen virkelig fik ikke saa lidt udrettet. Dette forandrede Syn fra dansk Side paa Foreningen gav H. P. Hanssen Udtryk i Afhandlingen »Tyske Ejendoms køb i Nordslesvig«, trykt i Sønderjydske Aarbøger fra 1897 saavel som i »Köllerpolitikken«. At Nybyggerforeningen kunde notere betydelige Resultater, laa ikke alene i, at de to Røddingembedsmænd havde god Vilje til at komme Danskheden til Livs. Arbejdet lettedes dem ved, at Formanden som Amtsdommer havde Lejlighed til at sætte sig ind i Panteprotokollerne fra Amtsretsdistriktets Gaarde, og Sekretæren var som Politimand i Besiddelse af alle Akter vedrørende Udvandringen, saa han paa sit eget Kontor kunde se, hvilke Gaarde der

manglede Arvtagere. Men Hovedgrunden til det betydelige Resultat maa dog søges deri, at Egnens Danskhed var svækket. Man maa indrømme Amtsdommer Petersen, at han forstod at finde vort svage Punkt.

Røddingegnen er jo til Trivialitet kaldt »Det ideelle Hjørne«. Den kan ogsaa med Rette tages som et Eksempel paa, at det »ideelle« Syn kan virke til Skade for ideelle Værdier (Nationaliteten). Nu bagefter kan alle se, at det havde været Danskheden til Baade, om man paa Røddingegnen før havde lært at indrette Forsvaret for Nationaliteten efter de foreliggende Forhold.

Det var den stærke Udvandring for at undgaa den tyske Militæred, som svækkede. Man regner jo, at over 60,000 Nordslesvigere er udvandret i den første Menneskealder efter 1864, og at det har medført et økonomisk Tab af mindst 120 Millioner Mark.

I Haderslev Amt, med Undtagelse af Haderslev By, var Virkningen den, at Folketallet gik ned fra 52,077 i 1871 til 46,818 i 1895. Efter H. V. Clausen havde Haderslev Amt i 1893 ca. 2500 Gaarde med mindst 2 Heste. En Nedgang i Landbefolkningen paa godt 2 Personer for hver Gaard vil mærkes stærkt paa Ejendomshandelen, særlig da Nedgangen har sin Grund i Udvandring af Mænd i den kraftigste Alder og mellem disse atter forholdsvis flest Gaardmands-sønner.

I Røddingegnen (Frøs og Kalvslund Herreder og Gram Godsdistrikt) med 614 Gaarde var Udvandringen mest gennemført og blev fortsat en Række Aar efter, at den i andre Egne af Nordslesvig var ophørt, saa det store Tab af fortrinligt Menneskemate-

riale og dermed følgende Kapital ramte haardest her. Men Svækkelsen af Evnen til at kunne holde Gaardene i dansk Eje mærkedes ikke straks. De udvandrede Fædre kunde i en Aarrække bevare Gaardene. Vel mærkedes det efterhaanden, at de, der styrede Landejendommene, blev gamle. Landbruget gik tilbage i Stedet for frem, Foretagsomheden aftog, og hele Tilstanden havde Karakter af en usund Holdenhen. Der bredte sig en ret almindelig Mistillid til Landbruget mellem saavel dets egne Udøvere som andre, saa dets Kredit svækkedes, paa samme Tid som Pengene ellers var saa rigelige, at 8 af Haderslev Vesteramts Sparekasser kunde nedsætte Renten for Indskud til $3\frac{1}{2}$ %. Mellem dem var Sparekassen for Frøs og Kalvslund Herreder. De daarlige Tider for Landbruget drev Ejendomspriserne nedad. Nedgangen var større i Røddingegnen end i andre Egne af Nordslesvig, ja, der naaedes omkring 1890 et saadant Lavmaal, at Landejendommene kunde købes for Halvdelen, Trediedelen, i enkelte Tilfælde endog kun Fjerdedelen af, hvad de nu kan koste. Større Landejendomme var i det hele taget særdeles vanskelige at sælge. Naar der tages Hensyn til Værdiforøgelsen ved Bygninger, Besætning, Maskiner og Kulturforbedringer, bliver der alligevel til Rest en virkelig Stigning paa omkring 100 % fra den Tid til nu.

Efter 1890 kom Tilbageslaget. Nu maatte de gamle Gaardmænd afløses, og den naturlige Afløsning var landflygtig! Hullerne maatte fyldes enten af Folkfæller fra andre Egne af Nordslesvig eller af fremmede og fjendtligsindede sydfra. De fremmede kom først — takket være Nybyggerforeningen! 4*

Den begyndte med at skaffe sig Tilbud paa Gaarde, Landbolssteder og Huse med Jord til ved at henvende sig til de Landejendomsbesiddere, der maatte antages at ville sælge, og forresten ogsaa til andre, for at faa deres Ejendom paa Haanden til Salg. Derefter gjorde den Reklame over hele Tyskland for at hidlokke Købere. Der annonceredes, der gjordes opmærksom paa Foreningens Bestræbelser ved Artikler i en Række tyske Blade, og der blev henlagt Lister med Fortegnelse over de tilbudte Ejendomme i offentlige Lokaler. En saadan Liste fra 1896 viste Tilbud paa henved 200 større og mindre Landejendomme. Selv om der mellem disse kunde skønnes at være mange af den Slags Sælgere, der nok vil sælge, naar de faar en Overpris, saa var der dog alligevel over 100 Sælgere tilbage, der mente det alvorligt. I 1897 udsendte Nybyggerforeningen et flot udstyret Reklamehefte paa 29 Sider med Billeder fra Røddingegnen. Til Slut anførtes som »nogle Eksempler paa Landejendomme, der er til Salgs« ikke færre end 55 Ejendomme paa fra 1,9 Hektar til 166 Hektar og til Priser fra 2000 til 165,000 Mark. Man var ikke sparsom med Løfter, og Foreningen lovede al sin Medhjælp vederlagsfrit.

Der kom talrige Købere. Sekretæren, Amtsforstander Thiermann, har sikkert af og til haft Ulejlighed nok med at faa dem anbragt, som han nu vilde. Man læser det mellem Reklameheftets Linjer, hvor han omstændeligt og indtrængende lægger dem paa Sinde, at de endelig ikke maa bryde sig om, hvad de hører undervejs paa Jernbanen, i Postvognen og i Værts-husene, men kun maa følge de Anvisninger, Fore-

ningen giver dem. I et Tilfælde, formodentlig dog det sværeste, har vi haft Lejlighed til at kigge Amtsforsstanderen i Papirerne ved en Salgsforretning. Det var ved at faa Carl Poppe anbragt i Brændstrup, i et Hus med 3½ Hektar Land og en Ko — til Slut endda kun som Forpagter. Thiermann skrev i den Anledning 16 mest lange Breve, et Telegram og havde en personlig Forhandling med Poppe i Goslar. 2 Aar efter lønnede Poppe Møjen ved at fælde Thiermann. Med Flertallet af Køberne har Thiermann sikkert haft let Spil, ukendte som de var med Forholdene. Han fik mange Handler i Stand. Nybyggerforeningen roste sig af, at den i 1898 havde solgt 24 Landejendomme til Nybyggere og 1899 36. Efter dens egen Paastand skal den i 1899 ialt have medvirket ved Salget af 200 Landejendomme.

Ved Hjælp af Oplysninger, som H. P. Hanssen i 1898 indsamlede fra paalidelige Mænd i de angrebne Sogne, fandt han, at der i Tiden fra Nytaar 1893 til den 1. April 1898 paa Røddingegnen var solgt 49 Gaarde og 38 mindre Landejendomme, ialt 87. Sognevis fordeles de sig saaledes:

1898	Gaarde	mindre Landejend.	Ialt Landejend.
Lintrup	5	4	9
Hjerting		3	3
Skrave	4	2	6
Skodborg	14	9	23
Østerlindet	4	2	6
Gram	2	2	4
Fol	4	3	7
Hygum	3	2	5
Rødding	8	4	12
Jels	5	7	12

Lægges Nybyggerforeningens Tal for 1898 og 99 til, faaes 147, og da der ganske sikkert paa langt nær er solgt 53 Landejendomme til Nybyggere i 1891 og 1892, saa viser det en betydelig Uoverensstemmelse. I Aaret 1900 skal Nybyggerforeningen efter eget Sigende have medvirket ved Salget af 50 Landejendomme, hvoraf flere vil være fra Nybygger til Nybygger. Ialt gaar man dog vist ikke meget fejl i By ved at antage, at den har anbragt ca. to Hundrede tyske Nybyggere i Nordslesvig paa større og mindre Landejendomme. Er der i det paagældende Omraade 614 Gaarde og med Landbols- og Kaadnersteder ialt ikke over 1000 Landejendomme, saa blev derved hver femte Landejendomsbesidder en Nybygger. Disse tyske Nybyggere dannede en broget Skare — fra Lykkeriddere til solide Folk. Meget faa var dygtige Landmænd, dette Begreb bestemt som Evnen til at kunne faa et stort og vedvarende Nettoudbytte ud af Landejendommen. Mange var flittige, sparsommelige og overordentlig nøjsomme. Alle havde jo det tilfælles, at de til at begynde med stod fremmede over for Egnens Forhold. Mange fik derfor dyrere købt, end vedkommende Ejendom kunde have været købt for, og de fleste maatte betale rigelige Lærepenge, inden de fik lært at »stikke Fingeren i Jorden og lugte, hvor de var«. Mange af dem var uforsigtige ved Omgangen med Ild, saa de fik nye Bygninger, ja i en enkelt By gjaldt det endog Flertallet af Nybyggerne. Politiet kunde dog ikke paavise, at det var sket med Forsæt. Ingen af Nybyggerne fik Betydning paa Egnen udover den Plads, de holdt besat. Jeg har personlig kendt 9 Ny-

byggere, og af dem vil jeg nævne 5, som boede paa det Omraade, jeg kendte bedst — to smaa Landsbyer.

A. var ivrig Fortyskningsmand og ondsindet, nøjsom og arbejdsom, klarede sig godt økonomisk. Han var ilde lidt.

B. var intelligent, men lad og ligegyldig med Landbruget, som ikke havde hans Interesse. Han var den flotteste af dem, men alligevel efter vore Begreber sparsommelig. Flink og hjælpsom og almindelig vel-lidt. Var ikke ivrig for Fortyskningen.

C. maatte kaldes en dygtig Landmand, var over-ordentlig arbejdsom, en ren Slider og nøjsom. Inde-sluttet, lidt skummel, ivrig tysk.

D. var en forhenværende Marketender, som havde sit Kendskab til Landbrug fra Bøger. Han stiledede mod at drive kvægløst Landbrug, og levede i nogle Aar af at fortære Besætningen. Var Storskryder, men kunde ved Siden af være godmodig. Lod den forkuede Fa-milie besørge Arbejdet.

E. var flittig, stræbsom, nøjsom, lidet intelligent.

Alle fem var hæderlige Folk. Ingen af dem fik deres Bygninger fornyet ved Ildebrand, saa de maa for saa vidt kaldes en ikke helt karakteristisk Stik-prøve.

Ved Nytaarstid 1901 maatte Nybyggerforeningen standse sin Virksomhed*). Det blev en Skandale af Rang, som kommer godt op mod Skærbækkrachet. Det blev et slemt Stød for Lederne, men værre for Hjælperne. Amtsdommer Petersen holdt sig, Amts-

*) Hele Sammenbruddet findes udførligt skildret i H. P. Hanssen's „Køllerpolitikken“, hvortil der henvises.

forstander Thiermann maatte nedlægge sit Embede og drage sydpaa. Amtsskriver Brodersen, som Thiermann havde betalt Penge til Flugten, blev fanget og dømt for Underslæb og Bedrageri mod Optanter og i Forsikringssager. Amtstjener Wiese var anklaget for Underslæb, men unddrog sig sin Straf ved Flugt. Da yderligere Amtsretssekretær Wegener flygtede, medtagende Nøglerne til Amtsrettens Kasse, skrev »Schleswigsche Grenzpost«: »Tyskheden i Rødding er glad over, at Wegener endelig er stukket af, thi han har længe vakt Anstød ved sin tvivlsomme navnlig ogsaa liderlige, Vandel. Maatte det lykkes os at faa en ordentlig, om muligt en gift Efterfølger i Wegeners Sted.« Det lyder helt symbolsk, naar der fortælles, at Amtsdommer Petersen sagde, da han havde ladet Døren til Wegeners Lejlighed opbryde, og Luften fra de uhumske Stuer slog ham i Møde: »Na! dann wollen wir eine Cigarre anstecken«.

*

*

*

Selv om Nybyggerforeningen var brudt (den forsøgte forresten fortsat med en anden Bestyrelse, men uden Resultat), saa var der med Nybyggerne kommet et Befolkningselement ind paa Egnen, som vedvarende maatte øve en vis Virkning. Forholdsvis hurtigt maatte en Del Nybyggere sælge igen. De, der maatte sælge et Par Aar efter Købet, blev som Regel derved økonomisk afklædt. De, der kunde hænge ved Ejendommene en Del Aar, bjærgede sig ved Hjælp af de stigende Landejendomspriser. Den Del af dem, som kunde holde ud til Nutiden, har de sidste Aars *stærke*

Prisstigning paa Landejendomme gjort til velhavende Folk.

De første Salg af Nybyggergaarde skete til nye Nybyggere, og iøvrigt skete der ogsaa mange nye Salg af danske Landejendomme, efter at Nybyggerforeningen havde holdt op at virke, ved at de gamle Nybyggere drog nye til fra deres Hjemegn.

Aarhundredskiftet bragte den glædelige Forandring, at nu blev Kampen mod Nybyggeriet for Alvor taget op. Kampens Resultat blev saa forholdsvis godt, fordi den blev godt ledet, og fordi Forholdene havde udviklet sig saaledes, at Grundlaget var et andet end for 10 Aar siden. Ved Aarhundredskiftet er nemlig Vendingen i Folketallet begyndt. Udvandringen har været saa længe standset, at nu rykker der nye Skarer af Danske frem. De er dygtigere Landbrugere end de Gamle, de har Tro paa Landbrugets Fremtid, de har Mod paa at vove noget, og Konjunkturerne bærer med. Talmæssigt ses det af, at medens Folkemængden i Haderslev Amt med Undtagelse af Haderslev By, som nævnt, gik ned til 46,818 i 1895, stiger det ved Folketællingen i 1910 til 50,529, altsaa 7,9 %. Sønderborg Amt med Undtagelse af Sønderborg By, havde i 1895 26,772 Personer, men i 1910 29,867 — paa Grund af, at Udvandringen var ophørt tidligere, var Tilvæksten større, hele 11,2 %. Der blev Overskud af Købeevne, og den gik meget naturligt derhen, hvor der var Huller, saa Røddingegnen i Løbet af en halv Snes Aar nød godt af Indvandring særlig fra Sundeved. Den var vel ikke saa stor, at den kvantitativt kan have videre Indflydelse paa Folketallet, men kvalitativt har den haft

den allerstørste Betydning. De dygtige unge Sundvedboere har været i Besiddelse af megen Energi og Initiativ og medbragt betydelige Kapitaler, saa de har hjærget mange store Gaarde. Ogsaa Haderslev Østeramt og de sydlige Dele af Haderslev Vesteramt har ydet en ikke uvæsentlig Indvandring til Røddingegnen. Til Lintrup Sogn har f. Eks. denne danske Indvandring bestaaet i 9 unge Landmænd, som sidder med 9 Gaarde og Landbolssteder, tilsammen paa 354 ha. Jord, som har kostet 387,500 Mk. og nu er henimod det dobbelte værd. Det har ved denne Indvandring vist sig som saa ofte før, at en Omplantning af vaagne, oplyste Mennesker til en anden Egn virker æggende paa dem. Dette kan forklare, at de, der flyttede ud, synes dygtigere, end de, der blev hjemme.

For at belyse den Virkning, Nybyggerforeningen har paa Nutiden, har jeg indsamlet Oplysninger fra de Sogne, den har angrebet. Jeg har ikke dermed naaet det Antal Landejendomme, som Nybyggerforeningen har haft Indflydelse paa efter egne Opgivelser, og de er heller ikke overensstemmende med H. P. Hanssens Tal, men det er godt muligt, at ikke saa faa Tilfælde er undgaaet mine Hjemmelsmænds Opmærksomhed, særlig da der jo nu er gaaet en Aarrække siden de første Køb og Salg. Hovedparten af dem, der er overset, vil jo have udviklet sig til Danskhedens Fordel, da en Landejendom, som er i tysk Eje *nu*, ikke saa let overses. Jeg har, hvor det er muligt, medtaget Oplysningen om Priserne ved de forskellige Salg for at give Eksempler paa Prisstigningen. Oplysninger, jeg har indsamlet til et andet Formaal, viser, at Pris-

stigningen er større ved Køb og Salg fra Danske til Danske, end her, fordi Nybyggerne ofte har købt forholdsvis dyrt.

Sogn	Nr.	ha	Statte- mål	Solgt af Danske L. Tyske Aar	For Mk.	Solgt Aar	For Mk.	Nuværende Ejer	Bemærkninger
Øster- lindet	1	14	110	1900		1910	11.000		
	2	23	95						Tysk
	3	24	309	1884		1907		Dansk	Solgt 90 og 1902 t. Tyskere
	4	35	442	1896		1912	62.000	Tysk	1905 t. Tyskere
	5	3,5	95	1900		1908		Dansk	
	6	40	390			1909	29.000	Dansk	
	7	15	163	1912				Tysk	
	8	2,5	20	1911	12.000			Tysk	
	9	35	310		22.500			Tysk	
	10	105	1355			1910	85.000	Tysk	} Sidst solgt uden Besætn. og Bygn.
	11	24	363	1896		1910	34.000	Dansk	
	12	54	418		55.000			Tysk	
	13	24	210			senere	35.000	Dansk	
	14	16	143	1900	17.000	senere	24.000	Dansk	Sidst uden Besætning
ødding	1	33	300	1895	25.000	1907	50.000	Dansk	
	2	14		1899	12.500	senere	18.000	Dansk	
	3	9		1899	11.000	1905	18.000	Dansk	
	4	8		1903	7.500	1905	10.000	Tysk	
	5	6		1898	5.000	1908	9.000	Dansk	flere t. Ejere
	6	25		1896	15.000	1910	32.000	Dansk	flere t. Ejere
	7	3,5		1898	2.700	senere	3.500	Tysk	
	8	23		1895	8.000			Tysk	
	9	58	595	1895	36.000	1907	57.500	Dansk	
	10	40	442	1895	35.000	1906		2 Tyskere	Udstykket 15 ha t. Danskere
	11	23	280	1894	18.000			Tysk	
	12	36	378	1898	21.000			Tysk	Udstykket 20 ha i dansk Eje
	13	84	711	1895	37.000	1907	70.000	Tysk	1902 solgt til en T. for 58.000
	14	20	194	1894	11.000	1913		Tysk	Udstykket 2,5 ha i dansk Eje
	15	19	183	1894		1899		2 Tyskere	Udstykket 8 ha i dansk Eje
	16	23	252			1902		Tysk	
	17	2,2	25	1896				Tysk	

Sogn	Nr.	ha	Skatte- maal	Solgt af Danske o. Tysk Aar	For Mk.	Solgt Aar	For Mk.	Nuværende Ejer	Bemærkninger	
Rødding	18	9	77	1896	4.500	1900	7.000	Dansk		
	19	4	32	1896	5.000	1901		Tysk		
	20	2,5	34	1908	6.000			Tysk	Købt yderlig. 8 ha af en D.	
	21	4,3	30	1908				Tysk		
	22	7	54	1900	5.000	1914	15.000	Dansk	I Mellemtiden 1 t. og 1 d. Ejer	
	23	60	387	1901				Tysk		
	24	65	565	1899				3 Tyskere	Udstykket i 3 Rentegaarde	
	25	9	89	1910				Tysk	Solgt 1911 for 20.000 Mk. til en Dansk	
	26	13,5	151	1907		1914	28.000	Dansk		
Hygum	1	12,5	75	1900	9.000			Tysk		
	2	14	90	1889	10.000			Tysk		
	3	30	200	1898	20.000			Tysk		
	4	12	90	189?	9.000			Tysk		
	5	45	350	189?	24.000			Tysk		
	6	12	100		13.000			Tysk	Udstykket	
	7	13			14.000			Tysk		
	8	10	55	1900	6.000	1907	14.000	Tysk		
	9	13	45	1900	4.000			Tysk	3 Gange solgt til Tyskere	
	10	13,5	65	1900	9.000	1912	30.000	Dansk	{ 1903 til en T. for 10.000,	
	11	12,5	50	1900	7.000	1901	10.000	Tysk	{ 1909 til en D. for 24.500	
	12	7,5	56	1900	6.500	1910	19.000	Tysk	{ 3 ha tilkøbt, fl. G. solgt til Tyskere	
	13	11	80	1900	8.000	1909	11.000	Tysk	{ 3 ha frasolgt, 1908 solgt til en Tysker	
	14	9	65	1900	8.000			Tysk		
	15	42	300	1901	27.000	senere	27.000	Tysk	26 ha	
								26.000	Dansk	{ 16 ha. Denne solgt igen
	16	10	60	1906	10.000			Tysk	{ 1914 til en D. for 39.000.	
	17	13	150	1897	16.500	1910	18.000	Dansk	{ I Mellem- tiden solgt for 16.800 til en Tysker.	
	18	2	10	1907	3.750	1911	5.500	Tysk		
	19	26	140			1902		Tysk		
	20	27	170	1913	28.500			Tysk		
	21	24	217	1911	32.000	1912	36.000	Dansk		
	22	3	15	1910	16.000			Tysk	Kro	
	23	7	5	1909	2.500			Tysk	Tilkøbt 12 ha	
24	10	9	1911	2.000			Tysk			

Sogn	Nr.	ha	Skatte- maal	Solgt Danske & Tyske Aar	ForMk.	Solgt Aar	ForMk.	Nuværende Ejer	Bemærkninger
Fol	1	4,5	20	1912	8.000			Tysk	uden Besætn.
	2	5	26	1898	5.000	1912	11.500	Dansk	1 ha tilkøbt.
	3	8	20			1910	5.000	Dansk	3 tyske Ejere
	4	4,5	40			1895	9.000	Dansk	i Mellemtiden
	5	15		1904				Tysk	
	6	12	20	1900				Tysk	
	7	37	586		34.000	senere	60.000	Dansk	15 ha tilkøbt.
	8	45	400	1900				Tysk	
	9	30	400	1899	17.000	1911	50.000	Dansk	1899 uden Bygninger
Lintrup	1	18	172	1896	16.000			Tysk	Flere Gange s. til Tyskere
	2	24	240	1900	14.000	1908		Tysk	1907 dsk. Ejer
	3	14	100	1899	5.000	1905	7.000	Tysk	
	4	21	275	1899	21.000	1912	43.000	Dansk	4 ha tilkøbt
	5	15	80	1912	13.000			Tysk	
	6	18	155	1912	16.000			Tysk	Rentegaard
	7	13	190	1898	14.000	1909	22.000	Dansk	1905 til d. Ejer for 18.000 Mk.
	8	17	200	1903	28.000			Tysk	
	9	10	24	1906	2.500	senere	2.800	Dansk	Aftægt
	10	2,8	30	1900	2.000	1912	4.200	Dansk	
	11	10	150	1896	9.000	1904	11.000	Dansk	
	12	19	200	1907	15.000	1908	24.000	Tysk	
	13	12	69	1900	5.000	1911	11.400	Dansk	1906 til Dansk for 10.000 Mk.
	14	20	240	1896	21.000	1910	29.000	Dansk	4,4 ha frasolgt
	15	21	269	1896	23.000	1905	13.000	Dansk	sidst uden Bes.
	16	2,2	30	1898	1.800	1912	3.600	Dansk	1907 til Tysker for 2.500
	17	30	300	1911	34.000			Tysk	uden Besætn.
	18	40	400	1896	29.000	1908		Tysk	
	19	56	575	1896	33.000	1907	55.500	Dansk	en Tysker
	20	14	166	1898	14.500			Tysk	imellem
	21	7	70	1898	8.000			Tysk	
	22	8	80	1900	5-6.000			Tysk	
	23	6	69	1899	6.000	1912	18.500	Dansk	9 ha tilkøbt
	24	19		1900	7.500	1908	14.000	Blakket	en tysk Ejer
	25			1900	2.375	senere	2.100	Dansk	imellem
	26	6,5	53	1898	3.500	senere	7.000	Dansk	” ”
	27	19	240	1900	22.000	1907	36.000	Dansk	” ”

Sogn	Nr.	ha	Skatte- maal	Solgt til Dansk t. Tyske Aar	For Mk.	Solgt Aar	For Mk.	Nuværende Ejer	Bemærkninge
Lintrup	28	40	550	1900	28.000	1911	78.000	Dansk	1906 til Dsk for 52,000, denne købt Land for 7,000 dansk Ejer imellem.
	29	42	543	1897	33.000			Tysk	
	30	8		1897	3.400	senere	4.000	Blakket	
	31	19,5	284	1895	22.000			Tysk	
Hjerting	1	9,1	132	1896	6.500	1907	22.500	Dansk	Første Salg uden Besætn
	2	7,8	108	1899	8.000				
	3	19,1	85	1907	12.000	1909	16.000	Tysk	
	4	6,7	24	1899	3.500	senere		Svensk	
	5	6,6	23	1899				Tysk	
	6	10,6	35	1902	7.000	1906	9.000	Tysk	
	7	4,3	15	1899	590	1907	3.500	Dansk	
	8	12,7	47	1901	5.700	1906	11.000	Tysk	
	9	11	130	1897		1898	11.700	Tysk	
	10	3,3	11	1904		1906	4.000	Tysk	
	11	1		1904	3.600	1910		Tysk	
Skrave	1	37	421	1896	29.000			Tysk	uden Besætn
	2	37	323	1895	27.400	1901	33.000	Tysk	
	3	12	34	1896	10.600			Tysk	
	4	52	565			1904	56.000	Dansk	
	5	34	231			1911	40.000	Dansk	
	6	10		1896	10.000	senere		Dansk	
	7	11	167	1900	12.000			Tysk	
	8	72	855	1898	65.000	1907	113.000	Dansk	
Skodborg	1	40		1894	28.000	1907	40.000	Dansk	
	2	25		1895		senere		2 Tyskere	
	3	22		1896	17.000	1898	17.000	Tysk	
	4	6		1890	8.000	1903	8.000	Dansk	
	5	6		1896	8.000	1906		Dansk	
	6	15			13.000			Tysk	
	7	6		1896	8.000	1906		Dansk	
	8	3		1896	4.500	1909		Dansk	
	9	32		1890	40,000	senere	75.000	Tysk	

Sogn	Nr.	ha	Skatte- maal	Solgt af Danske & Tyske Aar	For Mk.	Solgt Aar	For Mk.	Nuværende Ejer	Bemærkninger
Skodborg	10	21		1897	13.000	1906	22.000	Dansk	
	11	28			16.000	1911	31.000	Dansk	
	12	11		1897	9.000	1899	7.500	Dansk	
	13	7,5		1900	9.000	1908	10.000	Dansk	
	14	12		1903	10.000	1911	15.000	Dansk	
	15	16		1904	10.000	1909		Tysk	
	16	26		1906	28.000	1913	52.000	Dansk	

Sammenstilling.

I Sognet	er fra Danske af Tyskere	købt ha	der nu ejes af				Blaa- kædet og Svenske	med ha
			Danskere	med ha	Tyskere	med ha		
Østerlindet	14	420,0	6	136,5	8	283,5		
Rødding	26	601,0	9	212,0	21	389,0		
Hygum	24	379,0	4	66,5	21	312,5		
Fol	9	161,0	5	99,5	4	77,5		
Lintrup	31	532,0	15	248,5	14	265,5	2 27,0	
Hjerting	10	92,2	2	21,2	7	64,3	1 6,7	
Skrave	8	265,0	4	168,0	4	97,0		
Skodborg	16	276,5	11	166,5	6	110,0		
Ialt	138	2726,7	56	1118,7	85	1599,3	3 33,7	

I Talrækkerne er ogsaa medtaget Salg til Tyskere, efter at Nybyggerforeningen har ophørt med sin Virksomhed, fordi det til Dels er en indirekte Virkning.

Som man ser: Nybyggerforeningen har slaaet store Saar. Den kom over, hvor Gærdet var lavest. Den havde kun Lykke til at ramme saa haardt, fordi der var et aabent Sted, den blottede en Svaghed, som ikke før havde været tilstrækkelig paaagtet. Nu er Saaret forholdsvis godt begyndt at gro til. I de gode Byer (f. Eks. Skodborg og Brændstrup, hvor af 8 Ty-

skere kun 3 er tilbage) er Helbredelsen vidt fremskreden, i de mindre gode kun begyndt. Røddingegnen har kostet Nordslesvig meget. Først i den allersidste Tid er Landejendomspriserne stegne til en saadan Højde dér, at den ikke mere suger Mennesker og Penge til sig fra det øvrige Nordslesvig. Ja, at Ejendomspriserne i Røddingegnen nu endog er naaet højere end i de fleste andre Egne af Nordslesvig, det tyder paa, at vi nu er naaet til det Vendepunkt, da den vil til at afbetale sin Gæld. Det vilde jo ogsaa være urimeligt og Tegn paa Usundhed, om en af de nordligste Egne mere end forbigaaende skulde virke fortærende paa den nordslesvigske Danskheds Forraad af Mennesker og Kapital.

De danske Sønderjyder.

Uddrag af den officielle tyske Statistik.

Af H. P. Hanssen-Nørremølle.

II.

Da jeg skrev Afhandlingen »De danske Sønderjyder« til »Sønderjydske Aarbøger« 1913 I, var Folketællingsresultaterne fra 1910 kun offentliggjorte i de nordslesvigske Kredsblade, og af disse havde kun »Kreisblatt des Kreises Apenrade« medtaget Resultaterne vedrørende Modersmaalet. Følgen var, at jeg kun for Aabenraa Amts Vedkommende kunde føre Sprogstatistikken op til 1910.

I Mellemtiden er Hovedtallene for Kongeriget Preussen, Provinsen Slesvig-Holsten og Kredsene i Hertugdømmerne bleven offentliggjort i »Statistisches Jahrbuch für den Preussischen Staat«, og Statistikken kan derfor nu føres videre indenfor denne Ramme.

Ved Folketællingerne i 1890, 1900, 1905 og 1910 taltes der ialt følgende Antal Danske

A. i Kongeriget Preussen	B. i Hertugdømmerne
1890: 138,135	1890: 135,132
1900: 136,793	1900: 132,217
1905: 139,577	1905: 134,185
1910: 142,915	1910: 136,814.

I Kongeriget Preussen har Danskerne haft en Tilvækst af 3,338 Personer fra 1905—1910. Deraf falder ikke færre end 2,629 paa Hertugdømmerne og kun 709 paa de øvrige preussiske Provinser. Deler vi atter Hertugdømmerne i et nordslesvigsk *dansk* og et sydligere *tysk* Sprogomraade, falder hele Fremgangen paa det danske Sprogomraade.

Hertugdømmerne omfatter ialt 25 Kredse (Amter). Deraf ligger 19 udenfor det danske Sprogomraade. I 12 af disse Kredse har Danskerne været i Tilbagegang, i 7 derimod i Fremgang fra 1905—1910. Enkelthederne ses af følgende Sammenstilling:

Tilbagegang		Fremgang.	
Egernførde Kreds	32	Slesvig Kreds	10
Ejdersted »	99	Kiel »	106
Husum »	36	Neumünster »	19
Oldenburg »	42	Rendsborg »	67
Pløn »	34	N.Ditmarsken »	7
Bordesholm »	37	S.Ditmarsken »	49
Segeberg »	3	Steinburg »	4
Wandsbek »	1		
Stormarn »	41		
Pinneberg »	5		
Altona »	162		
Lauenborg »	8		

Tilbagegang 500 ÷

Fremgang 262

= samlet Tilbagegang 238.

Indenfor Hertugdømmernes tyske Sprogomraade taltes der saaledes i 1910 238 Danske *færre*, indenfor Hertugdømmernes danske Sprogomraade derimod 2,867 Danske *flere* end i 1905. Indenfor det danske Sprogomraade falder Fremgangen atter, som følgende Tavle viser, udelukkende paa Haderslev, Aabenraa og Sønderborg Amter samt Flensborg By, mens Danskerne vedvarende lider meget følelige Tab i Flensborg Landkreds og Tønder Amt, altsaa paa Strøgene ned imod Sproggrænsen.

Kredsene	Aar	Samlede Be-folkning	Danske	Tyske	Friser	Danske i p.Ct. af B.-folkningen
Haderslev	1905	60,133	48,528	10,814	97	80,70
	1910	63,575	50,596	12,203	93	79,59
Aabenraa	1905	30,322	22,642	7,173	35	74,68
	1910	32,416	23,913	7,809	85	73,77
Sønderborg	1905	35,307	27,542	7,061	21	78,01
	1910	39,909	28,561	10,576	36	71,57
Flensborg By	1905	53,771	3,576	49,343	306	6,65
	1910	60,922	3,706	56,074	358	6,08
Flensborg Landkreds	1905	45,791	2,539	42,842	114	5,54
	1910	44,440	2,162	41,959	99	4,86
Tønder	1905	57,083	25,199	19,643	11,762	44,14
	1910	59,317	23,955	22,427	12,271	40,38

Tavlen viser, at Danskerne fra 1905—1910 efter den officielle preussiske Folketællingsstatistik har haft en Tilvækst af 2,068 Personer i Haderslev Amt, 1271 Personer i Aabenraa Amt, 1019 Personer i Sønderborg Amt og 130 Personer i Flensborg By. Men overfor denne Tilvækst af ialt 4,488 Danske staar et Tab af 377 Personer i Flensborg Landkreds og 1244 Personer i Tønder Amt. Tager vi imidlertid Hensyn til,

at der notorisk gaar stærke Misbrug i Svang ved Folketællingerne — se Sønd. Aarb. 1913. Side 26 — maa den officielle Konstatering af en samlet Tilvækst af 2867 Danske i det sluttede danske Sprogomraade alligevel virke oplivende, især naar vi kaster Bikket tilbage over de forudgaaende Folketællinger.

Da Anvisningen af 18. Decbr. 1888 afskaffede Undervisningen i Dansk i de nordslesvigske Folkeskoler, var al dansk Privatundervisning allerede forbudt. Der følger et Tidsrum, hvor Magthaverne hensynsløst søger at fremme Nordslesvigs Fortyskning. De skyr hverken Pengeofre eller Politimagt; de viger end ikke tilbage for Undtagelseslove, og de nærer store Forventninger. »Om tyve Aar er Nordslesvig tysktalende«, sagde en for Tvangsforholdsreglerne begejstret preussisk Skoleraad i 1890 til den gamle Slesvig-Holstener Provst *Göttig* i Aabenraa. »Setzen Sie nur ruhig eine Null hinzu«, svarede Provsten tørt.

Nu er de 20 Aar omme, men hvor er det tyske Sprogs Fremskridt? Folketællingsstatistikken draager Udviklingslinjen med følgende Tab:

	Danskerne havde	
	Tilbagegang	Fremgang
1890—1900	3,618	—
1900—1905	—	1968
1905—1910	—	2867.
1890—1910	—	1217.

Disse tyve Aars hensynsløse og energiske Fortrykningsarbejde har altsaa givet os en Tilvækst af 1217 Danske. Det er ikke meget, men vi har dog i

dette Tidsrum fra meget følelige Tab arbejdet os frem til hurtig stigende Fremgang, til en Fremgang, som utvivlsomt af de foran nævnte Grunde i Virkeligheden er langt betydeligere end den officielle Statistik angiver.

Tønder Amt har i de sidste tyve Aar været vort Smertens-Barn. Det møder med Tab af henved tre Tusinde Danske. Statistikken angiver Bevægelsen i dette Amt med følgende Tal:

	Danske	Tyske	Friser	Danske i pCt. af Befolkningen
1890:	26,895	14,774	12,571	48,84
1900:	25,663	17,455	12,706	45,37
1905:	25,199	19,643	11,762	44,14
1910:	23,955	22,427	12,271	40,38.

Disse sørgelige Tab tyder paa, at tysksindede Forældre i de dansktalende Sogne syd for Tønder ligesom Angelboerne i Halvtredserne mere og mere gaar over til at tale Tysk med Børnene.

Vi støder paa den samme Udvikling i Flensborg Landkreds, hvor der taltes 3,413 Danske i 1890 imod 2,162 Danske i 1910.

Fra 1905—1910 har vi for første Gang siden 1864 i Haderslev og Aabenraa Amter haft en større absolut Tilvækst end Tyskerne. Tallene ser saaledes ud:

Haderslev Amt + 2068 Danske + 1387 Tyske
Aabenraa Amt + 1271 Danske + 636 Tyske.

Ugunstigere er Tallene fra *Sønderborg Amt*: + 1019 Danske + 3515 Tyske, men det skyldes Marinestationen, som har forøget Byens Garnison med hen-

ved 3000 Marinesoldater. Procentuelt har vi endnu ikke kunnet holde Stillingen i 1910. Men det kommer nok ad Aare.

Skolebørnenes Modersmaal.

»Statistisches Jahrbuch für den preussischen Staat 1912« bringer endvidere en Statistik over *Skolebørnenes Modersmaal*, som er optaget af Lærerpersonalet i Aarene 1886, 1891, 1896, 1901, 1906 og 1911.

Af Børnene i de preussiske Folkeskoler talte efter denne Statistik i deres Hjem:

	Dansk	Dansk og Tysk
1886:	24,088	1,380
1891:	22,735	1,697
1896:	21,971	1,683
1901:	20,915	2,043
1906:	21,843	1,854
1911:	23,649.	2,532.

Dertil kommer Eleverne i de højere Skoler. Af dem talte i deres Hjem

	Dansk	Dansk og Tysk
1886:	563	260
1891:	480	142
1896:	453	96
1901:	495	235
1906:	448	299
1911:	597.	200.

I det store og hele giver denne Statistik det samme Billede. Nedgangen fra Halvfjerdserne og Firsere fortsættestilhenimod Aarhundredeskiftet, mensaa brydes Udviklingslinjen, og det gaar atter fremad. I

Folkeskolerne er der i 1911 2,734, og i de højere Skoler 102 Børn *flere* end i 1901, der taler Dansk i Hjemmene. Og samtidig er der i samtlige Skoler 445 Børn *flere*, der taler baade Dansk og Tysk i deres Hjem. Det er et Resultat, som vi ikke har Grund til at være misfornøjet med.

I det hele viser den officielle preussiske Sprogstatistik, at vi vokser os stærkere.

De præjsiske Landdagsvalg i Nordslesvig 1867—1913.

Af Nikolaj Andersen.

B.

Valgklasserne.

a. Inddelingernes Art.

Efter de for Landagsvalgene gældende Forskrifter skal Valgdistrikterne saa vidt muligt dannes saaledes, at der vælges *3 eller 6 Valgmænd i hvert Valgdistrikt*, altsaa lige mange i hver Valgklasse. Hvorvidt denne Bestemmelse hidtil er bleven haandhævet af de paagældende Myndigheder, vil tydelig fremgaa af de følgende Betragtninger.

I. Absolute Tal.

De efterstaaende Tabeller vil vise, hvor mange Valgdistrikter der i mindre og større Omraader i hvert enkelt Valgaar siden 1873 er blevne dannede med 3, 4, 5 og 6 Valgmænd, og følgelig: hvor mange Distrikter der er blevne dannede *efter* og hvor mange *imod* den ovennævnte Forskrift.

A. *Byerne.*

a. De enkelte Byer.

Valg-Aar	ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	4	5	6		

1. Haderslev.

1873	7	4	0	0	3	7	0
1876	7	4	0	0	3	7	0
1879	6	1	1	0	4	5	1
1882	7	3	1	0	3	6	1
1885	6	1	1	0	4	5	1
1888	6	2	0	0	4	6	0
1893	6	1	0	0	5	6	0
1898	6	0	1	1	4	4	2
1903	6	0	0	0	6	6	0
1908	6	0	0	0	6	6	0
1913	9	0	0	2	7	7	2
	72	16	4	3	49	65	7

2. Aabenraa.

1873	4	0	0	2	2	2	2
1876	4	0	1	0	3	3	1
1879	4	0	1	0	3	3	1
1882	4	0	1	0	3	3	1
1885	4	0	0	0	4	4	0
1888	4	0	0	1	3	3	1
1893	4	1	0	0	3	4	0
1898	4	0	1	0	3	3	1
1903	5	1	0	1	3	4	1
1908	5	0	1	0	4	4	1
1913	6	1	1	0	4	5	1
	48	3	6	4	35	38	10

Valg-Aar	Ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	med 4 Valgmænd	5	6		
3. Sønderborg.							
1873	4	1	0	1	2	3	1
1876	5	3	0	0	2	5	0
1879	5	3	0	0	2	5	0
1882	5	2	1	0	2	4	1
1885	5	2	1	0	2	4	1
1888	5	3	0	1	1	4	1
1893	5	3	0	1	1	4	1
1898	5	3	0	1	1	4	1
1903	5	3	0	1	1	4	1
1908	5	1	1	0	3	4	1
1913	7	1	0	0	6	7	0
	56	25	3	5	23	48	8

b. Byerne tilsammen.

1873	15	5	0	3	7	12	3
1876	16	7	1	0	8	15	1
1879	15	4	2	0	9	13	2
1882	16	5	3	0	8	13	3
1885	15	3	2	0	10	13	2
1888	15	5	0	2	8	13	2
1893	15	5	0	1	9	14	1
1898	15	3	2	2	8	11	4
1903	16	4	0	2	10	14	2
1908	16	1	2	0	13	14	2
1913	22	2	1	2	17	19	3
	176	44	13	12	107	151	25

B. Landet.**a. Mindre Omraader.****I. Første Valgkres.****A. Haderslev Østeramt.**

Valg-Aar	ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	4	5	6		
1. Søndenfjordssognene.							
1873	7	2	3	1	1	3	4
1876	7	2	4	0	1	3	4
1879	7	3	3	0	1	4	3
1882	7	2	3	2	0	2	5
1885	7	2	3	2	0	2	5
1888	7	4	2	1	0	4	3
1893	7	4	3	0	0	4	3
1898	7	4	2	1	0	4	3
1903	6	3	1	1	1	4	2
1908	6	3	0	3	0	3	3
1913	6	3	0	1	2	5	1
	74	32	24	12	6	38	36
2. Nordenfjordssognene.							
1873	9	3	1	3	2	5	4
1876	9	2	3	3	1	3	6
1879	9	1	3	4	1	2	7
1882	10	3	5	1	1	4	6
1885	10	3	5	1	1	4	6
1888	10	5	3	2	0	5	5
1893	10	6	3	1	0	6	4
1898	10	6	3	1	0	6	4
1903	10	3	7	0	0	3	7
1908	10	3	5	1	1	4	6
1913	8	3	2	3	0	3	5
	105	38	40	20	7	45	60

Valg-Aar	ialt	Antal Valgdistrikter				med Valgmænd	3	4	5	6	efter For- skrift	imod For- skrift

3. Jærnvejssoegnene.

1873	8	2	1	1	4	6	2				
1876	8	2	1	1	4	6	2				
1879	8	2	1	1	4	6	2				
1882	9	2	2	5	0	2	7				
1885	9	2	2	5	0	2	7				
1888	9	3	2	3	1	4	5				
1893	9	4	3	1	1	5	4				
1898	8	3	4	1	0	3	5				
1903	8	3	3	2	0	3	5				
1908	8	1	5	2	0	1	7				
1913	8	1	4	3	0	1	7				
<hr/>											
	92	25	28	25	14	39	53				

B. Haderslev Vesteramt.

1. Røddingegnen.

1873	8	3	0	0	5	8	0
1876	8	3	0	1	4	7	1
1879	8	3	0	1	4	7	1
1882	10	7	1	2	0	7	3
1885	10	7	1	2	0	7	3
1888	9	4	3	2	0	4	5
1893	9	4	4	1	0	4	5
1898	9	5	3	1	0	5	4
1903	9	4	4	1	0	4	5
1908	9	3	4	1	1	4	5
1913	9	2	3	3	1	3	6
<hr/>							
	98	45	23	15	15	60	38

Valg-Aar	ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	med 4	5	6		

2. Toftlundegnen.

1873	4	1	0	1	2	3	1
1876	4	1	0	1	2	3	1
1879	5	3	1	0	1	4	1
1882	4	1	2	0	1	2	2
1885	4	1	2	0	1	2	2
1888	4	2	0	1	1	3	1
1893	4	2	0	1	1	3	1
1898	5	3	0	1	1	4	1
1903	5	2	1	1	1	3	2
1908	5	1	2	1	1	2	3
1913	5	0	3	1	1	1	4
	49	17	11	8	13	30	19

3. Vesteregnet.

1873	6	2	1	3	0	2	4
1876	6	3	1	2	0	3	3
1879	6	3	1	2	0	3	3
1882	6	2	2	2	0	2	4
1885	6	2	2	2	0	2	4
1888	6	3	1	2	0	3	3
1893	6	3	1	2	0	3	3
1898	7	4	3	0	0	4	3
1903	7	4	2	1	0	4	3
1908	7	2	4	1	0	2	5
1913	7	2	3	1	1	3	4
	70	30	21	18	1	31	39

II. Anden Valgkreds.

A. Aabenraa Amt.

Valg-Aar	ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	4	5	6		

1. Den nordvestlige Del.

1873	3	1	1	0	1	2	1
1876	3	1	1	0	1	2	1
1879	3	1	1	0	1	2	1
1882	3	1	0	1	1	2	1
1885	3	1	0	1	1	2	1
1888	3	1	1	0	1	2	1
1893	3	1	1	0	1	2	1
1898	3	1	1	0	1	2	1
1903	3	1	1	0	1	2	1
1908	4	2	2	0	0	2	2
1913	4	1	2	1	0	1	3
35		12	11	3	9	21	14

2. Den mellemste Del.

1873	6	1	2	2	1	2	4
1876	6	0	4	1	1	1	5
1879	6	0	4	1	1	1	5
1882	6	0	4	1	1	1	5
1885	6	0	4	1	1	1	5
1888	6	2	2	2	0	2	4
1893	6	2	2	2	0	2	4
1898	6	2	1	3	0	2	4
1903	6	1	4	1	0	1	5
1908	6	1	5	0	0	1	5
1913	6	1	2	3	0	1	5
66		10	34	17	5	15	51

Valg-Aar	Ialt	Antal Valgdistrikter				Efter For- skrift	Imod For- skrift
		3	4	5	6		

3. Den sydøstlige Del.

1873	10	3	2	4	1	4	6
1876	10	4	1	3	2	6	4
1879	10	4	1	3	2	6	4
1882	10	4	1	3	2	6	4
1885	10	4	1	3	2	6	4
1888	10	4	1	4	1	5	5
1893	10	4	2	3	1	5	5
1898	10	4	2	3	1	5	5
1903	11	4	3	4	0	4	7
1908	11	4	3	1	3	7	4
1913	11	4	2	2	3	7	4
113		43	19	33	18	61	52

B. Sønderborg Amt.

1. Sundeved.

1873	7	1	1	2	3	4	3
1876	8	2	2	2	2	4	4
1879	7	1	2	1	3	4	3
1882	8	2	2	2	2	4	4
1885	8	2	2	2	2	4	4
1888	8	2	3	1	2	4	4
1893	8	1	4	1	2	3	5
1898	8	2	4	1	1	3	5
1903	8	1	4	1	2	3	5
1908	8	1	3	2	2	3	5
1913	9	2	3	3	1	3	6
87		17	30	18	22	39	48

Valg-Aar	Ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	4	5	6		

2. Als Sønderherred.

1873	10	2	5	2	1	3	7
1876	9	2	3	1	3	5	4
1879	9	3	3	0	3	6	3
1882	9	3	3	1	2	5	4
1885	9	3	3	1	2	5	4
1888	9	5	2	0	2	7	2
1893	9	4	3	0	2	6	3
1898	9	4	3	0	2	6	3
1903	9	3	2	3	1	4	5
1908	9	3	2	2	2	5	4
1913	10	5	2	1	2	7	3
<hr/>							
	101	37	31	11	22	59	42

3. Als Nørreherred.

1873	6	0	2	3	1	1	5
1876	6	0	2	4	0	0	6
1879	6	0	3	2	1	1	5
1882	6	0	3	2	1	1	5
1885	6	0	3	2	1	1	5
1888	6	0	4	1	1	1	5
1893	6	0	5	0	1	1	5
1898	6	0	5	0	1	1	5
1903	6	0	5	0	1	1	5
1908	6	1	4	0	1	2	4
1913	6	1	3	1	1	2	4
<hr/>							
	66	2	39	15	10	12	54

b. Større Omraader.**1. Amterne.****I. Første Valgkres.**

Valg-Aar	Ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	4	5	6		

A. Haderslev Østeramt.

1873	24	7	5	5	7	14	10
1876	24	6	8	4	6	12	12
1879	24	6	7	5	6	12	12
1882	26	7	10	8	1	8	18
1885	26	7	10	8	1	8	18
1888	26	12	7	6	1	13	13
1893	26	14	9	2	1	15	11
1898	25	13	9	3	0	13	12
1903	24	9	11	3	1	10	14
1908	24	7	10	6	1	8	16
1913	22	7	6	7	2	9	13
271		95	92	57	27	122	149

B. Haderslev Vesteramt.

1873	18	6	1	4	7	13	5
1876	18	7	1	4	6	13	5
1879	19	9	2	3	5	14	5
1882	20	10	5	4	1	11	9
1885	20	10	5	4	1	11	9
1888	19	9	4	5	1	10	9
1893	19	9	5	4	1	10	9
1898	21	12	6	2	1	13	8
1903	21	10	7	3	1	11	10
1908	21	6	10	3	2	8	13
1913	21	4	9	5	3	7	14
217		92	55	41	29	121	96

II. Anden Valgkres.

Valg-Aar	Ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	4	5	6		

A. Aabenraa Amt.

1873	19	5	5	6	3	8	11
1876	19	5	6	4	4	9	10
1879	19	5	6	4	4	9	10
1882	19	5	5	5	4	9	10
1885	19	5	5	5	4	9	10
1888	19	7	4	6	2	9	10
1893	19	7	5	5	2	9	10
1898	19	7	4	6	2	9	10
1903	20	6	8	5	1	7	13
1908	21	7	10	1	3	10	11
1913	21	6	6	6	3	9	12
	214	65	64	53	32	97	117

B. Sønderborg Amt.

1873	23	3	8	7	5	8	15
1876	23	4	7	7	5	9	14
1879	22	4	8	3	7	11	11
1882	23	5	8	5	5	10	13
1885	23	5	8	5	5	10	13
1888	23	7	9	2	5	12	11
1893	23	5	12	1	5	10	13
1898	23	6	12	1	4	10	13
1903	23	4	11	4	4	8	15
1908	23	5	9	4	5	10	13
1913	25	8	8	5	4	12	13
	254	56	100	44	54	110	144

2. Valgkresene.

Valg-Aar	ialt	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift	imod For- skrift
		3	4	5	6		

I. Første Valgkres.

1873	42	13	6	9	14	27	15
1876	42	13	9	8	12	25	17
1879	43	15	9	8	11	26	17
1882	46	17	15	12	2	19	27
1885	46	17	15	12	2	19	27
1888	45	21	11	11	2	23	22
1893	45	23	14	6	2	25	20
1898	46	25	15	5	1	26	20
1903	45	19	18	6	2	21	24
1908	45	13	20	9	3	16	29
1913	43	11	15	12	5	16	27
	488	187	147	98	56	243	245

II. Anden Valgkres.

1873	42	8	13	13	8	16	26
1876	42	9	13	11	9	18	24
1879	41	9	14	7	11	20	21
1882	42	10	13	10	9	19	23
1885	42	10	13	10	9	19	23
1888	42	14	13	8	7	21	21
1893	42	12	17	6	7	19	23
1898	42	13	16	7	6	19	23
1903	43	10	19	9	5	15	28
1908	44	12	19	5	8	20	24
1913	46	14	14	11	7	21	25
	468	121	164	97	86	207	261

Man vil se, at der er en meget stor Forskel paa Forholdene i Byerne og paa Landet.

I Byerne er $\frac{6}{7}$ af samtlige Valgdistrikts-Inddelinger foretagne *efter* og kun $\frac{1}{7}$ imod den her omhandlede Forskrift. For de enkelte Byers Vedkommende gælder følgende: Imod Forskriften er der kun foretaget

	0	1	2
	Inddelinger følgende		
	Antal Gange		
I Haderslev By	6	3	2
» Aabenraa »	2	8	1
» Sønderborg »	3	8	0

Idealet synes bl. a. at være blevet tilstræbt i Haderslev ved Valget 1903. Byen havde den Gang efter sidste Folketælling 9201 Indbyggere, hvad der — med 1 Valgmand for hver 250 Indbyggere — giver 36 Valgmænd. Den inddeltes derfter i 6 Valgdistrikter med hver 6 Valgmænd, og da saaledes, at man begyndte med Hus Nr. 1 og fortsatte i stræng Nummerfølge, indtil de første 1500 Indbyggere var naaet, o. s. v. paa tilsvarende Maade for de øvrige Valgdistrikters Vedkommende.

Paa *Landet* derimod er ikke alene en betydelig Del, men endogsaa over Halvdelen af samtlige Inddelinger foretagne *imod* vor Forskrift om Valgmændenes Antal. Særlig fremtrædende er i denne Henseende i første Valgkres: Toftlundegnen i 1913 med kun $\frac{1}{5}$ af Inddelingerne efter og $\frac{4}{5}$ imod, samt Jærnsvejssognene i 1908 og 1913 med kun $\frac{1}{8}$ efter og $\frac{7}{8}$ imod Reglen; i anden Valgkres : Ris Herred i 1873, 1888, 1893 og 1898 med $\frac{1}{3}$ efter og $\frac{2}{3}$ imod og ved samtlige øvrige Valg med kun $\frac{1}{6}$ efter og $\frac{5}{6}$ imod, samt Als Nørreherred i 1908 og 1913 med $\frac{1}{3}$ efter og $\frac{2}{3}$ imod, i de

øvrige Valgaar undtagen 1876 med kun $\frac{1}{6}$ efter og $\frac{5}{6}$ imod og i 1876 endelig med slet ingen efter men samtlige Inddelinger imod den givne Forskrift.

Løvrigt vil der nedenfor blive anført en Del Tal i Hundrefoldsforhold til Summen af vedkommende Valgdistrikter.

II. Relative Tal.

Af de efterfølgende Tabeller vil man umiddelbart kunne aflæse, hvor mange Procent af de paagældende Valgdistrikter der i Byerne tilsammen saa vel som paa Landet baade i de enkelte Amter og i begge de omhandlede Valgkrese i hvert enkelt Valgaar siden 1873 er blevene dannede med 3, 4, 5 og 6 Valgmænd, og hvor mange Procent af Inddelingerne altsaa har været foretagne efter og hvor mange imod den paagældende Forskrift om Valgmændenes Antal.

A. Byerne tilsammen.

Valg-Aar	Ialt	Antal Valgdistrikter				efter Forskrift %	imod Forskrift %
		med					
		3 %	4 %	5 %	6 %		
1873	15	33.3	0.0	20.0	46.7	80.0	20.0
1876	16	43.8	6.2	0.0	50.0	93.8	6.2
1879	15	26.7	13.3	0.0	60.0	86.7	13.3
1882	16	31.3	18.7	0.0	50.0	81.3	18.7
1885	15	20.0	13.3	0.0	66.7	86.7	13.3
1888	15	33.3	0.0	13.3	53.4	86.7	13.3
1893	15	33.3	0.0	6.7	60.0	93.3	6.7
1898	15	20.0	13.3	13.3	53.4	73.3	26.7
1903	16	25.0	0.0	12.5	62.5	87.5	12.5
1908	16	6.2	12.5	0.0	81.3	87.5	12.5
1913	22	9.1	4.5	9.1	77.3	86.4	13.6
	176	25.0	7.4	6.8	60.8	85.8	14.2

B. Landet.**a. Amterne.****I. Første Valgkres.**

Valg-Aar	Kommune	Antal Valgdistrikter				Efter Forskrift %	Imod Forskrift %
		3	4	5	6		
		med Valgmænd %	med Valgmænd %	med Valgmænd %	med Valgmænd %		
<i>1. Haderslev Østeramt.</i>							
1873	24	29.2	20.8	20.8	29.2	58.3	41.7
1876	24	25.0	33.3	16.7	25.0	50.0	50.0
1879	24	25.0	29.2	20.8	25.0	50.0	50.0
1882	26	26.9	38.5	30.8	3.8	30.8	69.2
1885	26	26.9	38.5	30.8	3.8	30.8	69.2
1888	26	46.2	26.9	23.1	3.8	50.0	50.0
1893	26	53.9	34.6	7.7	3.8	57.7	42.3
1898	25	52.0	36.0	12.0	0.0	52.0	48.0
1903	24	37.5	45.8	12.5	4.2	41.7	58.3
1908	24	29.2	41.6	25.0	4.2	33.3	66.7
1913	22	31.8	27.3	31.8	9.1	40.9	59.1
	271	35.1	33.9	21.0	10.0	45.0	55.0
<i>2. Haderslev Vesteramt.</i>							
1873	18	33.3	5.6	22.2	38.9	72.2	27.8
1876	18	38.9	5.6	22.2	33.3	72.2	27.8
1879	19	47.4	10.5	15.8	26.3	73.7	26.3
1882	20	50.0	25.0	20.0	5.0	55.0	45.0
1885	20	50.0	25.0	20.0	5.0	55.0	45.0
1888	19	47.4	21.0	26.3	5.3	52.6	47.4
1893	19	47.4	26.3	21.0	5.3	52.6	47.4
1898	21	57.1	28.6	9.5	4.8	61.9	38.1
1903	21	47.6	33.3	14.3	4.8	52.4	47.6
1908	21	28.6	47.6	14.3	9.5	38.1	61.9
1913	21	19.0	42.9	23.8	14.3	33.3	66.7
	217	42.4	25.3	18.9		55.8	44.2

II. Anden Valgkres.

Valg-Aar	Aar	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift %	imod For- skrift %
		3	4	5	6		
		med Valgmænd					
		%	%	%	%		

1. Aabenraa Amt.

1873	19	26.3	26.3	31.6	15.8	42.1	57.9
1876	19	26.3	31.6	21.0	21.1	47.4	52.6
1879	19	26.3	31.6	21.1	21.0	47.4	52.6
1882	19	26.3	26.3	26.3	21.1	47.4	52.6
1885	19	26.3	26.3	26.3	21.1	47.4	52.6
1888	19	36.8	21.1	31.6	10.5	47.4	52.6
1893	19	36.9	26.3	26.3	10.5	47.4	52.6
1898	19	36.8	21.1	31.6	10.5	47.4	52.6
1903	20	30.0	40.0	25.0	5.0	35.0	65.0
1908	21	33.3	47.6	4.8	14.3	47.6	52.4
1913	21	28.6	28.6	28.6	14.2	42.9	57.1
214		30.4	29.9	24.8	14.9	45.3	54.7

2. Sønderborg Amt.

1873	23	13.1	34.8	30.4	21.7	34.8	65.2
1876	23	17.4	30.4	30.4	21.8	39.1	60.9
1879	22	18.2	36.4	13.6	31.8	50.0	50.0
1882	23	21.7	34.8	21.7	21.8	43.5	56.5
1885	23	21.7	34.8	21.7	21.8	43.5	56.5
1888	23	30.4	39.1	8.7	21.8	52.2	47.8
1893	23	21.7	52.2	4.3	21.8	43.5	56.5
1898	23	26.1	52.2	4.3	17.4	43.5	56.5
1903	23	17.4	47.8	17.4	17.4	34.8	65.2
1908	23	21.7	39.1	17.4	21.8	43.5	56.5
1913	25	32.0	32.0	20.0	16.0	48.0	52.0
254		22.1	39.4	17.3	21.2	43.3	56.7

b. Valgkresene.

Valg·Aar	Aarstallet	Antal Valgdistrikter				efter For- skrift %	imod For- skrift %
		3	4	5	6		
		med Valgmænd					
		%	%	%	%		

I. Første Valgkres.

1873	42	31.0	14.3	21.4	33.3	64.3	35.7
1876	42	31.0	21.4	19.0	28.6	59.5	40.5
1879	43	34.9	20.9	18.6	25.6	60.5	39.5
1882	46	37.0	32.6	26.1	4.3	41.3	58.7
1885	46	37.0	32.6	26.1	4.3	41.3	58.7
1888	45	46.7	24.4	24.4	4.5	51.1	48.9
1893	45	51.1	31.1	13.3	4.5	55.6	44.4
1898	46	54.3	32.6	10.9	2.2	56.5	43.5
1903	45	42.2	40.0	13.3	4.5	46.7	53.3
1908	45	28.9	44.4	20.0	6.7	35.6	64.4
1913	43	25.6	34.9	27.9	11.6	37.2	62.8
488		38.3	30.1	20.1	11.5	49.8	50.2

II. Anden Valgkres.

1873	42	19.0	31.0	31.0	19.0	38.1	61.9
1876	42	21.4	31.0	26.2	21.4	42.9	57.1
1879	41	22.0	34.1	17.1	26.8	48.8	51.2
1882	42	23.8	31.0	23.8	21.4	45.2	54.8
1885	42	23.8	31.0	23.8	21.4	45.2	54.8
1888	42	33.3	31.0	19.0	16.7	50.0	50.0
1893	42	28.6	40.5	14.3	16.6	45.2	54.8
1898	42	30.9	38.1	16.7	14.3	45.2	54.8
1903	43	23.3	44.2	20.9	11.6	34.9	65.1
1908	44	27.3	43.2	11.3	18.2	45.5	54.5
1913	46	30.4	30.4	23.9	15.3	45.7	54.3
468		25.9	35.0	20.7	18.4	41.2	55.8

b. Valgmændenes Antal.

Til Slutning skal der baade for mindre og større Omraaders Vedkommende gives en Oversigt over de i de forskellige Valgaar siden 1873 af Myndighederne fastslaaede Antal af Valgmænd i de enkelte Klasser.

I. Første Valgkres.

A. Haderslev By.

Valg-Aar	Antal Valgmænd i Klasse			til- sammen
	I	II	III	
1873	10	10	10	30
1876	10	10	10	30
1879	10	11	10	31
1882	10	11	10	31
1885	10	11	10	31
1888	10	10	10	30
1893	11	11	11	33
1898	11	11	11	33
1903	12	12	12	36
1908	12	12	12	36
1913	18	16	18	52
	124	125	124	373

B. Landet.*a. Haderslev Østeramt.*

Valg-Aar	Antal Valgmænd i Klasse			til- sammen
	I	II	III	
1. Søndenfjordssognene.				
1873	9	11	9	29
1876	8	12	8	28
1879	8	11	8	27
1882	9	10	9	28
1885	9	10	9	28
1888	8	9	8	25
1893	7	10	7	24
1898	8	9	8	25
1903	8	8	8	24
1908	9	6	9	24
1913	9	8	9	26
	92	104	92	288

2. Nordenfjordssognene.

1873	14	12	14	40
1876	13	13	13	39
1879	14	13	14	41
1882	12	16	12	40
1885	12	16	12	40
1888	12	13	12	37
1893	11	13	11	35
1898	11	13	11	35
1903	10	17	10	37
1908	12	16	12	40
1913	11	10	11	32
	132	152	132	416

Valg-Aar	Antal Valgmænd			til- sammen
	i Klasse			
	I	II	III	

3. Jærnvejssognene.

1873	13	13	13	39
1876	13	13	13	39
1879	13	13	13	39
1882	14	11	14	39
1885	14	11	14	39
1888	13	12	13	38
1893	11	13	11	35
1898	9	12	9	30
1903	10	11	10	31
1908	10	13	10	33
1913	11	12	11	34
	131	134	131	396

b. Haderslev Vesteramt.

1. Røddingegnen.

1873	13	13	13	39
1876	13	12	13	38
1879	13	12	13	38
1882	12	11	12	35
1885	12	11	12	35
1888	11	12	11	34
1893	10	13	10	33
1898	10	12	10	32
1903	10	13	10	33
1908	11	14	11	36
1913	13	13	13	39
	128	136	128	392

Valg-Aar	Antal Valgmænd			til- sammen
	i Klasse			
	I	II	III	

2. Toftlundegnen.

1873	7	6	7	20
1876	7	6	7	20
1879	6	7	6	19
1882	5	7	5	17
1885	5	7	5	17
1888	6	5	6	17
1893	6	5	6	17
1898	7	6	7	20
1903	7	7	7	21
1908	7	8	7	22
1913	7	9	7	23
	70	73	70	213

3. Vesteregnet.

1873	9	7	9	25
1876	8	7	8	23
1879	8	7	8	23
1882	8	8	8	24
1885	8	8	8	24
1888	8	7	8	23
1893	8	7	8	23
1898	7	10	7	24
1903	8	9	8	25
1908	8	11	8	27
1913	9	11	9	29
	89	92	89	270

C. Hele første Valgkres.

Valg-Aar	Antal Valgmænd i Klasse			til- sammen
	I	II	III	
1873	75	72	75	222
1876	72	73	72	217
1879	72	74	72	218
1882	70	74	70	214
1885	70	74	70	214
1888	68	68	68	204
1893	64	72	64	200
1898	63	73	63	199
1903	65	77	65	207
1908	69	80	69	218
1913	78	79	78	235
	766	816	766	2348

II. Anden Valgkres.**A. Aabenraa Amt.***a. Aabenraa By.*

1873	8	6	8	22
1876	7	8	7	22
1879	7	8	7	22
1882	7	8	7	22
1885	8	8	8	24
1888	8	7	8	23
1893	7	7	7	21
1898	7	8	7	22
1903	9	8	9	26
1908	9	10	9	28
1913	10	11	10	31
	87	89	87	263

b. Landet.

Valg-Aar	Antal Valgmænd i Klasse			til- sammen
	I	II	III	

1. Den nordvestlige Del.

1873	4	5	4	13
1876	4	5	4	13
1879	4	5	4	13
1882	5	4	5	14
1885	5	4	5	14
1888	4	5	4	13
1893	4	5	4	13
1898	4	5	4	13
1903	4	5	4	13
1908	4	6	4	14
1913	5	6	5	16
	47	55	47	149

2. Den mellemste Del.

1873	9	9	9	27
1876	8	11	8	27
1879	8	11	8	27
1882	8	11	8	27
1885	8	11	8	27
1888	8	8	8	24
1893	8	8	8	24
1898	9	7	9	25
1903	7	10	7	24
1908	6	11	6	23
1913	9	8	9	26
	88	105	88	281

Valg-Aar	Antal Valgmænd				til- sammen
	i Klasse				
	I	II	III		

3. Den sydøstlige Del.

1873	15	13	15	43
1876	15	13	15	43
1879	15	13	15	43
1882	15	13	15	43
1885	15	13	15	43
1888	15	12	15	42
1893	14	13	14	41
1898	14	13	14	41
1903	15	14	15	44
1908	15	17	15	47
1913	16	16	16	48
	164	150	164	478

c. By og Land.

1873	36	33	36	105
1876	34	37	34	105
1879	34	37	34	105
1882	35	36	35	106
1885	36	36	36	108
1888	35	32	35	102
1893	33	33	33	99
1898	34	33	34	101
1903	35	37	35	107
1908	34	44	34	112
1913	40	41	40	121
	386	399	386	1171

B. Sønderborg Amt.*a. Sønderborg By.*

Valg-Aar	Antal Valgmænd			til- sammen
	i Klasse			
	I	II	III	
1873	7	6	7	20
1876	7	7	7	21
1879	7	7	7	21
1882	7	8	7	22
1885	7	8	7	22
1888	7	6	7	20
1893	7	6	7	20
1898	7	6	7	20
1903	7	6	7	20
1908	8	9	8	25
1913	13	13	13	39
	84	82	84	250

b. Landet.

1. Sundeved.

1873	12	11	12	35
1876	12	12	12	36
1879	11	12	11	34
1882	12	12	12	36
1885	12	12	12	36
1888	11	13	11	35
1893	11	14	11	36
1898	10	13	10	33
1903	11	14	11	36
1908	12	13	12	37
1913	13	13	13	39
	127	139	127	393

Valg-Aar	Antal Valgmænd			til- sammen
	i Klasse			
	I	II	III	

2. Als Sønderherred.

1873	13	16	13	42
1876	13	15	13	41
1879	12	15	12	39
1882	12	14	12	38
1885	12	14	12	38
1888	11	13	11	35
1893	11	14	11	36
1898	11	14	11	36
1903	13	12	13	38
1908	13	13	13	39
1913	13	14	13	40
	134	154	134	422

3. Als Nørreherred.

1873	10	9	10	29
1876	10	8	10	28
1879	9	10	9	28
1882	9	10	9	28
1885	9	10	9	28
1888	8	11	8	27
1893	7	12	7	26
1898	7	12	7	26
1903	7	12	7	26
1908	7	11	7	25
1913	8	10	8	26
	91	115	91	297

Valg-Aar	Antal Valgmænd			til- sammen
	i Klasse			
	I	II	III	
<i>c. By og Land.</i>				
1873	42	42	42	126
1876	42	42	42	126
1879	39	44	39	122
1882	40	44	40	124
1885	40	44	40	124
1888	37	43	37	117
1893	36	46	36	118
1898	35	45	35	115
1903	38	44	38	120
1908	40	46	40	126
1913	47	50	47	144
	436	490	436	1362

C. Hele anden Valgkres.

1873	78	75	78	231
1876	76	79	76	231
1879	73	81	73	227
1882	75	80	75	230
1885	76	80	76	232
1888	72	75	72	219
1893	69	79	69	217
1898	69	78	69	216
1903	73	81	73	227
1908	74	90	74	238
1913	87	91	87	265
	822	889	822	2533

(Fortsættes.)

„Sønderjydske Aarbøger“

udgivne af

H. P. Hanssen-Nørremølle, P. Skau og Nikolaj Andersen

begyndte at udkomme 1889 og har siden i en Række forskellige Bidrag skildret Slesvigs Historie, Land, Folk og Minder og har i politiske og statistiske Oversigter belyst Nordslesvigernes Kamp for Bevarelsen af dansk Sprog og Kultur.

„Sønderjydske Aarbøger“ vil som hidtil behandle alle nordslesvigske Spørgsmaal i videste Omfang, Historie og Politik, Sprog og Folkeminder, Naturforhold og Landøkonomi. De vil desuden bringe Skildringer af andre Nationalitetskampe i Fortid og Nutid og Drøftelse af saadanne Forhold, der direkte eller indirekte staar i Forbindelse dermed.

„Sønderjydske Aarbøger“ udkommer to Gange aarligt i Hæfter paa tilsammen omtr. 20 Ark. **Subskription** modtages i alle Boglader i Slesvig, Danmark, Norge og Sverige og i Gyldendalske Boghandel, Hovedkommissionen for de tre nordiske Lande. Prisen er 4 Kroner Aargangen; for Medlemmer af danske Foreninger i Nordslesvig 3 Mark.

Indhold af I. Halvbind 1914.

Kr. Refslund Thomsen: Økonomiske Organisationer	Side 1—47
M. Refslund Poulsen: Nybyggerforeningen for det vestlige Slesvig . . .	„ 48—64
H. P. Hanssen-Nørremølle: De danske Sønderjyder	„ 65—71
Nikolaj Andersen: De præjisiske Landdagsvalg i Nordslesvig.	72—92